

Bryn Mawr College

Scholarship, Research, and Creative Work at Bryn Mawr College

Hermann Sauppe Library

Bryn Mawr College Publications, Special
Collections, Digitized Books

1844

Bidrag til Fortolkningen af Aristoteles's Boger om Staten

Ernest Friedrich Christian Bjesen

Follow this and additional works at: <https://repository.brynmawr.edu/digitizedbooks>

[Let us know how access to this document benefits you.](#)

Citation

Bjesen, Ernest Friedrich Christian. 1844. Bidrag til Fortolkningen af Aristoteles's Boger om Staten. PhD Diss., Sorø Akademis Skole.

This paper is posted at Scholarship, Research, and Creative Work at Bryn Mawr College.
<https://repository.brynmawr.edu/digitizedbooks/124>

For more information, please contact repository@brynmawr.edu.

Bidrag

til

Fortolkningen af Aristoteles's
Bøger om Staten.

Første Deel.

af

Dr. E. F. Bojesen,
constitueret Rector for Sorø Academies Skole
og Dydragelsesanstalt.

Indbydelseskrift

til

Examen artium og den aarlige Hovedexamen i
Sorø Academies Skole i Juli 1844.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1844.

Lübner.

Indledning.

Den hurtige Beret af politiske Tilstande, der foregik i Grækenlands mange indbyrdes uafhængige, men dog ved en almindelig Nationalsfølelse sammenknyttede Smaaaster, og den rige Skat af politiske Erfaringer, som her frembød sig, maatte nødvendig vække Grækernes Reflerion og henvende deres theoretiske Interesse paa Undersøgelsen om Statens Væsen og de forskjellige Regjeringsformers Betydning og Værd. Men længe synes disse Undersøgelser snart fra Sophistikens subjective og particulære Synspunkter uden faste Principer at have behandlet isolerede politiske Problemer, snart med Tilfidsættelse af alle historiske Forudsætninger og den hele givne Virkelighed*) at have søgt et almindeligt politisk Ideal under en Mængde af vilkaarlige Bestemmelser. Først hos Aristoteles træffe vi her som overalt en fast Holdning; først han har med sin dybe Respect for alle i Naturen og Historien udviklede Eksistenser af Hellenernes vide Erfaringskreds ogsaa i denne Region samlet et udstrakt Stof, med Besindighed ordnet dette og bragt det under Begrebets Lov og Herredømme. Som en skarp Jagttager staaer han ved Enden af Hellenernes indholds-

*) Pol. Lib. IV, 1, 3 οὐ γὰρ μόνον τὴν ἀριστοὺν (πολιτείαν) δε θεωρεῖν ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατήν.

rige politiske Liv og med en Klarhed og theoretisk No, der fast aldrig forraader noget Glimt af personlige Interesser og Sympathier, opfatter han den Tanke, som udtaler sig i den hele Udvikling, hvori næsten alle Statsformers Række er gjennemløbet. Hans Værk om Staten vil derfor til enhver Tid beholde en stor Betydning og ved sin Rigdom paa interessante Erfaringer og skarpsindige Bemærkninger endogsaa tildrage sig deres Dpmærksomhed, som ikke ere istand til at erkjende dets Sammenhæng med og Plads i den aristoteliske Tankekreds i Almindelighed. — Men saa tiltrækkende dette Skrifts Læsning er, saa mange Vanskeligheder medfører dog et grundigt Studium deraf. Det anstrængende Arbejde, hvormed Aristoteles i dette som i saamange andre Skrifter har maattet samle, ordne og bearbejde sit Indhold, skabe og danne sig sin Form, har heller ikke her ladet sig uden stærke Spor. En Kamp med Udtrykket i det Enkelte, en ikke altid heldig Bestræbelse for at forme det rige Stof og forfølge det i bestemte, overskuelige Rækker*) gjør os ikke sjelden Veien vanskelig. Kommer nu dertil en meget mislig, ofte aabenbar fordærvet Text, saa vil det ikke undre os, at mange Steder i disse Bøger have givet Fortolkernes Skarpsindighed svære Opgaver, hvorpaa de ofte med mere Flid end Held have forsøgt deres Kræfter. Navnlig har vor Tids Betragtning af de antike Statsforsatninger og dens politiske Interesse temmelig ofte henvendt Dpmærksomheden paa dette Skrift. De tidligere Fortolkeres Bestræbelser ere i Begyndelsen af dette Aarhundrede med stor Omhyggelighed samlede og sammenstillede af Schneider (*Arist. Pol. Francof. ad Viadr. 1809.*

*) Man har ogsaa ved dette ligesom ved flere aristoteliske Arbejder forsøgt at finde en bedre Orden ved en Omsætning af Bøgerne. See derom en Afhandling af Wolfmann i Rhein. Mus. S. 3. 1842.

2 Voll.), der dog fortjener større Roes for sin m \ddot{o} isommelige Samlerflid og de historiske Oplysninger, han har tilveiebragt, end for sin egen Skarpsindighed som Fortolker. Senere har Korais (Paris 1821) og Gottling (Gena 1824) i deres Commentarer leveret Bidrag til Kritik og Fortolkning. Et fastere kritisk Grundlag har Terten faaet ved den store Berlinerudgave (Vol. alt. Berol. 1831), hvori de vigtigste franske og italienske Haandskrifter ere benyttede af J. Bekker. Hertil er endnu kommet en Efterh \ddot{o} st af franske Haandskriftcollationer af Barth \acute{e} lemy St. Hilaire (Politique d'Aristote traduite en fran \acute{c} ais d'apr \acute{e} s le texte collationn \acute{e} sur les manuscrits et les \acute{e} ditions principales. Paris 1837. 2 Volum.). Den hele M \ddot{a} sse af kritisk Apparat, som findes i de collationerede Haandskrifter, gamle Overs \ddot{a} ttelser, \acute{a} ldre og nyere Udgaver, har endelig Stahr ved stor Flid samlet i sin Udgave (Lips. 1839). Af Overs \ddot{a} ttelser have vi foruden de noget \acute{a} ldre af Sch \ddot{o} sser og Garve fra de sidste Aar Arbeider af Stahr, St. Hilaire og Lindau (Dels 1843). — Men uagtet alle disse Bestr \ddot{e} bels \ddot{e} r vil der dog i dette ligesom i Aristoteles's andre Skrifter endnu v \ddot{a} re Meget at gj \ddot{o} re. Endnu savner Aristoteles i h \ddot{o} i Grad Fortolkere, der med tilb \ddot{o} rlig lingv \ddot{a} stisk Kundskab, med et klart philologisk \ddot{O} ie for det s \ddot{a} eregne sproglige Udtryk og med det m \ddot{o} isommelige Studium, som kr \ddot{e} ves til et indtr \ddot{a} ngende Bekjendtskab med det hele System af teknisk Begrebsbetegnelse og alle Stilens eiendommelige Bendinger, forbinder en n \ddot{o} iere Fortrolighed med den aristoteliske Philosophie overhovedet og Skarphed til et forf \ddot{o} lge en ofte l \ddot{o} st antydet, ofte noget uordentlig opstillet T \ddot{a} nker \ddot{a} kke i dens naturlige Gang. — Under disse Omst \ddot{a} ndigheder vil det m \ddot{a} askee ikke v \ddot{a} re saa vanskeligt for den, som med noget Studium af Aristoteles og Interesse for det Eiendommelige i hans T \ddot{a} nkning og Stil gjennemgaaer et enkelt af hans Skrifter, at

levere nogle Bidrag til en rigtigere Fortolkning selv i de
 Bøger, der ellers ere oftest og omhyggeligst behandlede af
 Commentatorerne, og det er i dette Haab, at Forfatteren
 til nærværende Program ved en i en anden Hensigt foretaget
 Gjennemlæsning af Aristoteles's Afhandling om Staten har
 optegnet sig og her kortelig vil fremstille nogle af de
 Steder i de første Bøger, som han troer at have forstaaet rig-
 tigere, end det hidindtil har været Tilfældet.

Bidrag til Fortolkningen af de 4 første Bøger af Aristoteles om Staten.

Lib. 1, 2, 9. *)

Ὅσα γὰρ ἐκ πλείονων συνέστηκε καὶ γίνεται ἐν τῷ κοινόν, εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτ' ἐκ διηρημένων, ἐν ἅπασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον. καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀπάσης φύσεως ἐννύαρχει τοῖς ἐμφύχοις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς ἐστὶ τις ἀρχή, οἷον ἀρμονίας.

I det første Kapitel har Aristoteles søgt Statens Begreb ved en Betragtning af dens naturlige Elementer, det Mandlige og Qvindelige, det Herstende og Beherskede. Af saadanne Bestanddele dannes dens første Spire, Huset, af flere Huses eller Familiers Forening opstaaer Staten, der altsaa er at betragte som et Naturprodukt, men tillige som en τέλος, hvortil al Forbindelse mellem Mennesker sigter. Som saadan er den tillige et Prius, som gaaer forud for det Enkelte. I det følgende Kapitel underkastes Husets eller Familiens Elementer, Herre og Slave, Mand og Kone, Fader og Børn en nøiere Undersøgelse. Forholdet mellem Herre og Slave forekom Nogle som et vilkaarligt. Imod disse søger Aristoteles at fremstille Slaveriet som en Naturbestemmelse. Han begynder da med den Bemærkning, at der i Alt, hvad der bestaaer af flere Dele, som forene sig til et Heelt, viser sig noget Bestemmende eller Beherskende og noget Bestemmet eller

*) Stederne citeres og betegnes her efter Etahrs Udgave

Behersket; og det ikke blot i den levende Natur (som i Forholdet mellem Sjæl og Legeme, Fornuft og Begjæreevne), men ogsaa i livløse Gjenstande viser der sig en *ἀρχή, οἷον ἀρμονίας*. Disse Ord have forvoldt Fortolkerne megen Bryderi. Nogle have meent, at *ἀρμονίας* stod for *ἐν ἀρμονία* som et Exempel paa livløse Gjenstande. De have altsaa oversat det som Victorius ved *in cantu* eller som Lambinus *in concentibus*. Camerarius, som tilstaaer, at han ikke veed, hvad *ἀρχή* vil sige i Musiken, gjætter paa de Intervaller, der i hvert genus (det diatoniske, chromatiske, enharmoniske) ere de hyppigste. Garve taler om en Grundtone. Alle disse Forklaringer indeholde vel en Ahnelse om det Rigtige, men aldeles tilfældig greben, og ubegrundet. Andre som Siphanius og efter ham Heinsius urgere Genitiven *ἀρμονίας* og forklare det saaledes, at Herredømmet eller det Bestemmende i de livløse Ting bestaaer i Delenes Dvereenstemmelse og harmoniske Samvirken. Til denne Mening holder Schneider, hvis Ord i hans Commentar til Arist. Pol. Vol. 2, pag. 23 ere: *vulgaris interpretatio aperte falsa est. Debeat enim esse οἷον ἐν τῇ ἀρμονία*, ut responderet antecedentibus *καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς ἐστὶ τις ἀρχή*. Nunc vero inanimatis *ἀρχὴν* seu principatum tribuere non ausus simpliciter, additis *οἷον ἀρμονίας*, vocabulum *ἀρχὴν* seu principatum mollire conatur. Göttling har i sin Udg. af Arist. Pol. Pag. 286 disse Ord: *ad οἷον ἀρμονίας intellige ἐστὶ τις ἀρχή, nempe τῶν φθόγγων, ἄρχει ἢ ἀρμονία τῶν φθόγγων*. Stahrs Oversættelse er: eine Art von Herrschaft wie z. B. die der Harmonie*). Men foruden

*) Jeg har ved dette meget omtvistede Sted anført de vigtigste For-gjængerens Fortolkninger. I det Følgende kan jeg ikke synderlig indlade mig paa denne Vidtløftighed, men henviser til den flittige Samler af Fortolkerens forskjellige Meninger, Schneider.

det meget Bage og Vilkaarlige i denne Fortolkning vil overhovedet Aristoteles her slet ikke udtale den Sætning, at den i det Hele herskende Orden og Tanke bestemmer det Enkelte, eller at det Hele er et Prius mod det Enkelte, men derimod at eet bestemt Element i en vis af flere Dele eller Elementer sammensat Heelhed viser sig som bestemmende og beherskende mod de andre, som Sjælen mod Legemet, Mennekket mod Dyret. Vi vende altsaa tilbage til den Anskuelse, at *ἀρμονίας* er det Samme som *ἐν ἀρμονίᾳ*, men denne maa forstaaes rigtigt og begrundes paa en bestemt aristotelisk Sprogbrug. For det Første kan Omverlingen i Constructionen intet Stødende indeholde for den, der nøiere kjender Aristoteles's Sprogbrug i saa Henseende. Som et aldeles parallelt Sted fra selve dette Capitel kan nævnes § 4 *ὥσπερ δὲ ἐν ταῖς ὀρισμέναις τέχναις ἀναγκαῖον ἂν εἴη ὑπάρχειν τὰ οἰκεία ὄργανα, εἰ μέλλει ἀποτελεσθῆσθαι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ τῶν οἰζονομικῶν*. Der staaer nu tilbage at paavise en *ἀρχὴ τῆς ἀρμονίας*, et beherskende og bestemmende Princip i Musikken, efter en bestemt aristotelisk Sprogbrug. Ordet *ἀρχή* har en viid Udstrækning (see Trendelenburg's Udg. af *Arist. de anima* Pag. 187). Det betyder i Almindelighed et Princip, det, hvorfra en Bevægelse udgaaer, og det, der tænkes som det Constitutive. Baade Aarsagen og Maalet, baade Materien og Formen kan betegnes med dette Ord. Dgsaa i Musikken kunne vi efter Aristoteles's Terminologie paavise en *ἀρχή*. Dette Ord betegner nemlig ofte Elementet, Enheden, det mindste Maal. Saaledes er Eet Tallenes *ἀρχή* *Met. 4, 6 og 15, Met. 9, 1*. Da nu al Musik bestaaer af bestemte Intervaller, saa er det mindste Interval, hvoraf de andre ere sammensatte, en *ἀρχή*. Som Princip nævnes derfor *ἐν βάρει μῦθῳ, ἐν μέλει δίεσις* *Analyt. post. 1, 23*. Dgsaa *Met. 9, 1* kaldes *δίεσις* en *ἀρχή ἐν μουσικῇ*. I denne Betydning

er dette Ord imidlertid neppe taget paa dette Sted, men endnu i en anden Betydning, som bedre passer til denne Sammenhæng, kan der i Musikken tales om en *ἀρχή*. I Systemet er der nemlig en *Tone*, der i Forhold til de andre er constitutiv, paa hvilken de andres Plads beroer og hvorefter der stemmes. See Arist. problem. sect. 19, 36 ἡ τάξις ἡ ἐκάστης δι' ἐξείηνη. Denne *Tone* (ἡ μέση) kaldes derfor Met. 4, 11 og Probl. 19, 44 en *ἀρχή*.

Lib. 1, 2, 17—18

Διὰ γὰρ τοῦτο τοῖς μὲν εὐνοια δοκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι, τοῖς δ' αὐτὸ τοῦτο δίκαιον τὸ τὴν κρείττονα ἄρχειν. Ἐπεὶ διαστάντων γε χωρὶς τούτων τῶν λόγων οὐτ' ἰσχυρὸν οὐθὲν ἔχουσι οὔτε πιθανὸν ἄτεροι λόγοι, ὡς οὐ δεῖ τὸ βέλτιον κατ' ἀρετὴν ἄρχειν καὶ δεσπόζειν, ὅλως δ' ἀντεχόμενοί τινες, ὡς οἴονται, δικαίου τινός (ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέασι δικάϊαν.

Efter at have bevist, at Slaveriet støtter sig paa en Naturbestemmelse, bemærker Aristoteles, at der ogsaa gives en anden Art af Slaveri, som grunder sig paa Vedtægt eller Overeenskomst, nemlig Krigsfangerne, ifølge den Lov, at det Erobrede tilhører Seirherren. Im denne Lovs Gylldighed ere imidlertid Meningerne deelte. Thi medens den paa den ene Side synes at anerkjende den Stærkeres Ret og sanctionere raa Volds-gjerning, vidner paa den anden Side Seiren selv om overlegen Kraft og synes netop deri at have sin Berettigelse til at erhverve Herredomme. Spørgsmaalet bliver følgelig om det Retfærdiges eget Væsen. Det ene Parti sætter dette i den gode Villie, det velvillige Sind; det andet mener, at den overlegne Kraft er født til at herske og bærer sin Ret i sig selv.

Hvor forskjellige Forsøg Fortolkerne have gjort for at opklare det ovenansførte Sted, kan eftersees hos Schneider,

men de ville upaatvivlelig vise sig ligesaa lidet tilfredsstillende som Schneiders egen Fortolkning, om hvilken det fuldkommen gjælder, hvad han siger om en anden Fortolker: *ἀπλοῦς τῆς ἀληθείας ὁ μῦθος*: quem quis in his ambagibus *anfractuosis* agnoscet? Götting synes at være kommen Sandheden nærmere, men han har begyndt en ny Sætning med Ordene: *ἐπεὶ διαστάντων* og anseer *ὅπως δ' ἀντεχόμενοι* for Efterfætning. Ham følger Stahr i sin Interpunction og Dversættelse. At *δέ* navnlig hos Aristoteles ikke sjelden findes ved Efterfætningen, især hvor enten ogsaa Forsætningen begynder med *δέ* (hvor det da er at betragte som en Gjen-tagelse) eller hvor ved længere fortsatte Forsætninger med tilhørende Mellemsætninger Periodens bestemte Form er for-dunklet, kan ikke nægtes *). Men mod Göttings Interpunction maa indvendes, at Sætningen bliver uden al Forbindelse med det Foregaaende, hvilket her er umuligt. Og ligesom Götting ved at vversætte: *harum igitur diversarum sententiarum quum etc.* og Stahr: da nun von diesen entgegengesetzten Ansichten etc., tilsvie det manglende Ord, saaledes ignorere de aldeles Ordet *γῆ***). Jeg sætter altsaa foran *ἐπεὶ* et mindre Skilletegn og gjengiver Stedet i en noget paraphrastisk Dversættelse saaledes: Nogles Mening er, at det Retfærdige er uadskilleligt fra et velvilligt Sind, og at altsaa Magtens Anvendelse ophæver Retfærdighedens Begreb. Andre antage, at den overlegne Kraft og Dygtighed i sig selv indeholder sin egen Berettigelse, efter som, forsaavidt nemlig som disse

*) Som ickeafaldende Exempler kan nævnes det af Götting anførte fra Pol. 8, 7 lige i Begyndelsen eller Pol. 2, 1, 6 *ἐν οἷς δέ — ἐν ταύτοις δέ* eller Pol. 3, 7, 1 og Pol. 7, 8, 3 *ἢ δέ — ταύτη δέ* eller Pol. 7, 13, 20 — *ἐπεὶ δέ — πῶς δέ*.

***) Lindaus Dversættelse: „während, diese Behauptungen angenommen, die übrige[n] weder etwas Tüchtiges noch Überzeugendes erhalten“ etc. er aldeles uslar.

Anskuelse stille sig hver paa sin Side (hvilket jo ikke nødvendig behøver at skee), den Betragtning ikke holder Stik, der ved at sætte det velvillige Sind som den absolute Bestemmelse indirecte nægter Kraften og Dygtigheden dens naturlige Ret. Jeg tilføier her den Bemærkning, at naar *ἐπει* ikke staaer som den causale Forsætnings Conjunction, men antyder et forklarende Tillæg, saa tilføies ofte et *γε* for nærmere at udhæve Hovedpunktet i dette forklarende Tillæg. Saaledes § 15 *ἐπει τοῦτό γε φανερόν*. Lib 2, 2, 6 *ἐπει φιλοῦσι γε πάντες*. Samme Bog 4, 8 *ἐπει ἀδίζουσι γε*. Samme Bog 9, 4 *ἐπει Σόλων γε*. Det forstaaer sig nu, at der efter *δεσπόζειν* maa sættes et større Interpunctionstegn.

Lib. 1, 2, 20.

Ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἢ ἀμφισβήτησις καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι οἱ δ' ἐλεύθεροι δῆλον, καὶ ὅτι ἐν τισὶ διώριστα τὸ τοιοῦτον, ὧν συμφέρει τῷ μὲν τὸ δουλεύειν τῷ δὲ τὸ δεσπόζειν καὶ δίκαιον etc.

Paa dette Sted, paa hvilket Aristoteles sammenfatter Resultatet af sine Undersøgelser om Slaveriets Natur og Væsen, læse Haandskrifterne *οὐκ εἰσὶν*; men editio princeps udelader dette *οὐκ*, og ligeledes edit. Bas. 2 og 3. Dog er det siden optaget igjen af Udgiverne, indtil Schneider og Göttling have bortviist det af Texten, hvori det dog atter er optaget af de seneste Udgivere J. Bekker og Stahr. Resultaterne af Aristoteles's Undersøgelser ere aabenbart: 1) den Paaastand, at ikke al factisk Slaveri berouer paa Naturbestemmelse, er grundet, eftersom Slaveriet har en dobbelt Aarsag, og der ogsaa gives Slaver *κατὰ νόμον* (§ 16). 2) Der gives en mere eller mindre tydelig Naturbestemmelse, ifølge hvilken Nogle ere Slaver, Andre frie. See § 15 *ὅτι μὲν τοίνυν εἰσὶ φύσει τινὲς οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι φανερόν*,

οἷς καὶ συμμέρει τὸ δουλεύειν καὶ δίκαιόν ἐστιν. Meningen synes mig sølgelig at kræve, at οὐκ maa bortfalde, i hvis Sted der uidentbiol oprindelig har staaet ὅτι. De, der følge Haandskrifternes Text, maae nødvendig oversætte omtrent som Stahr: und daß die Menschen von Natur nicht durchweg entweder frei oder Sklaven sind, men saa er hos Aristoteles netop det Ord udeladt, hvorpaa al Eftertrykket skulde hvile. Desuden var Problemet, som er opstillet § 7, πότερον ἐστὶ τις φύσει δοῦλος ἢ οὐ, ἀλλὰ πᾶσα δουλεία παρὰ φύσιν ἐστὶ, ikke om alle Menneſker vare enten frie eller Slaver, men om der i Naturen existerede en oprindelig Bestemmelse til Slaveri, eller al Slaveri var absolut naturstridig. Dette Spørgsmaal har Aristoteles med Bestemthed besvaret saaledes, at der gives en Naturbestemmelse til at herske og beherskes, men at denne udtaler sig mere eller mindre tydeligt, og at det ingenlunde er lykkes Naturen heelt og consequent at gennemføre denne Tendens. Dgsaa de følgende Ord i § 20 καὶ ὅτι ἐν τισὶ διώρισταὶ τὸ τοιοῦτον, vise, at der i det Foregaaende er udsagt den Sætning, at der existerer en Naturbestemmelse til Herredømme og til Slaveri — hvortil nu føies, at denne Naturtendens i visse Individier er brudt igjennem og bestemt udtalt.

Lib. 1, 3, 8.

Διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πῶς ἐστὶ. ἡ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς, ἣ δὲ χρῆσθαι πρὸς τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεμφκότες ἀρχεσθαι μὴ θέλουσι ὡς φύσει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον. ἐν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ φύσιν τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστίν. ὃ δὲ ἦτοι ὑπάρχειν, ἢ πορίζειν αὐτὴν ὅπως ὑπάρχει, ὧν ἐστὶ θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας.

I det 3die Kapitel afhandles Læren om Erhvervelse og Besiddelse som et nødvendigt Moment til at constituere Huset, Statens Element og Begyndelse. Aristoteles bemærker, at de forskjellige Arter af Næringsmidler give Livet en forskjellig Skikkelse; saaledes opstaaer Nomadelivet, Agerdyrkerens, Jægerens, Fiskerens Liv. Denne Art af Livsophold og Besiddelse anviser Naturen alle Arter af levende Væsener ligesaa Fødselen, og ligesom Vegetabilierne maae antages at være til for de levende Væsners Skyld, saaledes maae de øvrige Dyr være skabte for Menneskets Skyld til Næring, Brug og Arbeide, eftersom Naturen intet Hensigtsløst gjør*). Mennesket er saaledes Naturens Maal og Herre. Efter denne teleologiske Betragtning, — som i sin nødvendige Consequens ogsaa indbefatter den Sætning, at der ogsaa indbyrdes blandt Menneskene selv, forsaavidt der blandt disse gives en høiere og lavere Naturbestemmelse, maa finde lignende Forhold Sted — følge nu ovennævnte Ord. Disse interpungeres i alle ældre og nyere Udgaver paa ovenansførte Maade og oversættes overeensstemmende dermed. Men mon da Aristoteles virkelig siger, at Jagtkonsten skal anvendes paa Mennesker? Slikt lader sig høre paa det noget poetiske Sted hos Platon i *Sophist. Sect. 5* og *8*, hvor han toler om en *ἡμεροθηρικὴ*, men aldeles ikke i Aristoteles's sobre og præcise Sprog, hvor et Begreb udvikles. Desuden hvad bliver *ἡ πολεμικὴ*, naar *ἡ θηρευτικὴ*, som kun er en Deel deraf, omfatter baade Dyr og Mennesker? Hvad skal den da overhovedet nævnes

*) Saaledes er *ἀνάγκη* at oversætte og ikke, som hos Stahr og Lindau, ved ufuldendt eller ufuldkomment. At Naturen gjør meget ufuldendt, at den ofte har en Tendens, som den ikke formaaer at sætte igjennem, udtales tidt af Aristoteles, see det foregaaende Cap. § 14 og § 19, men ligesaa bestemt siges det ogsaa, at Naturen intet gjør hensigtsløst. See Aristot. de anima 3, 9, 6 og 3, 12, 3, de incessu an. cap. 2, de part. an. 1.

her? Alle disse Banskæligheder, mener jeg, undgaaes ved en forandret Interpunktion. Man har her som oftere overseet, at Aristoteles har gjort en jevnlig og udstrakt Brug af Parenthesen, en Form, som for den aristoteliske Korthed og concise Udtryk næsten er nødvendig, naar man ikke, som vi, kan betjene sig af nedenfor tilføiede Anmærkninger. Adskillige for meningsløse Steder ere ved et rigtigt Blik herfor allerede blevne forstaaede af Fortolkerne; mange Steder ville endnu kunne forstaaes paa denne Maade, hvorpaa det Følgende vil frembyde adskillige Exempler*). Det ovenanførte Sted er nu saaledes at interpungere: διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πῶς ἔσται (ἢ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς), ἢ (sc: πολεμικῇ) δεῖ χρῆσθαι etc. Aristoteles tager altsaa Krigen i dens

*) Ofte tilføies saaledes et Exempel parenthetisk og det Efterfølgende maa da ikke refereres til det umiddelbart Foregaaende. Naar det f. Ex. i Arist. pol. 1, 1, 11 hedder: ἀναρρομένου γὰρ τοῦ ὄλου οὐκ ἔσται πῶς οὐδὲ χεῖρ, εἰ μὴ ὁμωνύμως, ὥσπερ εἴ τις λέγει τὴν λιθίνην. διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαύτη. πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὄρισται καὶ τῇ δυνάμει, ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα οὐ λεκτέον τὰ ἀντὶ· εἶναι ἀλλ' ὁμώνυμα. og Ordet διαφθαρεῖσα oversættes af Schlosser ved: nicht echte wahre Hand og af Stahr ved unnatürliche Hand, ligesom ogsaa Götting Pag. 282 siger at χεῖρ διαφθαρεῖσα modsættes τῇ κατὰ φύσιν χεῖρ, saa komme disse kunstige Forklaringer deraf, at man har overseet, at Exemplet om Steenhaanden er sat parenthetisk, og at Ordet διαφθαρεῖσα gaaer paa det foregaaende χεῖρ. De af Götting ansførte Exempler bevise aldeles ikke, at διαφθ. kan betyde unaturlig, undtagen forsaavidt, som det (physisk eller moralsk) Fordærvede og Ddelagte ikke er i den naturlige Tilstand. Meningen er: Naar hele Legemet tænkes borte, vil der ikke kunne være Tale om en Haand i Ordets sande Betydning; thi en saadan vil i dette Tilfælde være løstreven eller lem-løstet; men enhver Lings Væsen bestemmes efter den Virksomhed, den udøver, og den Betydning, den har som Led i et vist Hele. Stedet oplyses bedst ved 2 Steder i Metaphysiken. 36 Bog 10 Cap. οὐδὲ γὰρ ὁ πάντως ἔχων δάκτυλος ζῶον, ἀλλ' ὁμώνυμος ὁ τεθνεὺς; og 11 Cap. οὐ γὰρ πάντως τοῦ ἀνθρώπου μέρος ἢ χεῖρ, ἀλλ' ἢ δυνάμει τὸ ἔργον ἀποτελεῖν ὥστε ἔμψυχος οὐσα.

udstrakte Betydning, hvori den ogsaa indbefatter Jagten, hvilket han i Parenthesen antyder*). Efter denne Interpunction passe ogsaa de følgende Ord *ὡς γύσει-πόλεμον* bedre. Ogsaa Ordene *ὁ δεῖ ἦτοι* etc. frembyde Vanskeligheder, og have fremkaldt en heel Deel Forklaringer, hvorom jeg henviser til Schneiders vidtløstige Note. Schneider vil undgaae Vanskeligheden ved at udslutte *μέγος* og ved *αὐτήν* forstaae *γύσει*. Dette er aabenbart urigtigt, allerede af den Grund, at disse disjunctive Sætninger da i Grunden løbe ud paa Et. Smidlertid har han dog bemærket en Vanskelighed, som Gøttling altfor let gaaer over. At Aristoteles nemlig kalder *κτητικὴ* en Deel af Oekonomiken, synes ikke ganske at stemme med hvad han selv siger § 21; men ligesom Aristoteles i det Hele med stor Magt holder fast paa Begrebet imod Sprogbrugen og udhæver dens Mangler eller Forvirringer, saaledes kan denne til andre Tider gjøre sin Magt gjældende og fremkalde et mindre skarpt og vaklende Udtryk. Dette er navnlig skeet i disse

**) Det viser sig saaledes, at den Sætning, at man har Løst til at gjøre Jagt paa Mennesker, hvorfor A. har maattet høre saaledes og er bleven sammenlignet med Perus og Mexikos Grobrete, nok mere betragtet, i denne Form slet ikke tilhører Aristoteles. At han lærer, at det er tilladt at føre Grobringstrige mod visse Nationer for at beherske disse, er ganske i Conseqvens af hans hele Lære om en vis eksisterende Naturbestemmelse til at beherskes hos enkelte Mennesker og hele Nationer. Ogsaa her har A. uforstyldt maattet høre mange Bebrejdelser. Det Hele gaaer ud paa, at han ikke har kunnet høre sig over den antike Betragtning af Slaveriet, hvis Ugyldighed rigtig nok synes at have været ahnet eller en Paastand derom henkastet af Nogle (Pol. 1, 2, 3), men da denne Betragtning ingenlunde havde formaaet at trænge igjennem og godtgjøre sin Gyldighed, saa er A. heri blot at betragte som sin Tids Repræsentant, der udtalte og stræbte filosofisk at begrunde sin Tidsalders Anskuelse eller forklare sin Tids historiske og factiske Forhold og paavise det Virkelige som det Fornuftige. Det er en tankeløs Forverling af de historiske Standpunkter at bebrejde ham dette som en demoraliseret Philosophie.

Kapitler. Medens saaledes § 10 *χορηγιαστικὴ* sættes som en speciel Art af *κτητικὴ* (See ogsaa Cap. 4, 2), nemlig den ubegrændsede, den som gaaer ud over de for Huus- og Statslivet nødvendige Bestemmelser, den som er *οὐ κατὰ φύσιν*, taler han derimod §§ 17, 20, 22 om en *χορηγιαστικὴ ἀναγκαία, κατὰ φύσιν* etc., hvorved altsaa *χορηγιαστικὴ* bliver eensbetydende med *κτητικὴ*. Paa samme Maade fjernes undertiden bestemt imellem *κτητικὴ* og *οικονομικὴ* (Pol. 1, 3, 2 og 21), idet den første gaaer paa Erhvervelsen, den anden paa Brugen og Behandlingen af det Erhvervede; men paa andre Steder, hvor *οικονομικὴ* omfatter den hele Huusbestyrelse, bliver Erhvervelsen af det til Huuslivet Fornødne ogsaa henregnet dertil. Saaledes taler her §§ 17. 20. 23 om *χορηγιαστικὴ οικονομικὴ*. Cap. 2, 4 siges udtrykkelig *κτητικὴ* at være en Deel af *οικονομία*. Gottling forandrer *ὁ* til *διό* og tænker sig som Subject til *ὑπάρχειν-ταῦτα τὰ χρήματα*. Men Forandringer ere upaatvivlelig her ufor nødne. *Ὁ* gaaer paa *εἶδος κτητικῆς*, men i *κτητικὴ* ligger her Begrebet af *κτησις*, Besiddelse, Besiddend. Overhovedet har der i disse Kapitler reist sig flere Misforstaaelser deraf, at man ved de af Adjectiver dannede Substantiver paa *ικὴ* altfor udelukkende har tænkt paa *τέχνη*. Disse Substantiver kunne ligesaagodt betegne Handlingen eller Evnen dertil. Saaledes omtaler § 10 en *κτητικὴ*, som netop ikke opstaaer ved *τέχνη*. Ligesom *κτητικὴ* her siges at være en Deel af *οικονομικὴ*, saaledes kaldes den cap. 2, 4 en Deel af *οικονομία*. Her ere altsaa disse 2 Ord eenstydige. Lib. 3, 10, 2 er det ligeledes uimodsigeligt, at *οικονομικὴ* betyder Huusholdning. Lib. 1, 4, 2 sammensættes *ύλοτομία καὶ πᾶσα μεταλλευτικὴ* ∴ Bjergværksdrift. Ligeledes lib. 1, 3, 1 *κτησις καὶ χορηγιαστικὴ* ∴ *χορηγιασμός*. Som Exempler paa den naturlige og kunstige Anvendelse af *ὄ* nævnes lib. 1, 3, 11 *ὑπόδεσις*

og μεταβλητική, den umiddelbare Brug og Lusthandel. Dgsaa lib. 1, 2, 21 er aabenbart οικονομική Huusbestyrelse og πολιτική Statsbestyrelse. Flere Exempler ville kunne hentes fra 1ste Bogs 1ste Cap. af den nicomacheiske Ethik. Naar nu altsaa κτητική her betegner Besiddend, Besiddelse, vil neppe Noget kunne stødes over Ordene ο δεῖ ἦτοι etc. α: hvilken Art af Besiddelse ell. Besiddend enten ved Naturens egen Gave bør finde Sted (cfr. § 21 og 22 δεῖ φύσει τοῦτο ὑπάρχειν) ἢ πορίζειν αὐτήν (α: τὴν οἰκονομικήν). Ordet αὐτήν gaaer da paa det Nærmeste.

Lib. 1, 3, 17. 18.

Διὸ ζητοῦσιν ἕτερόν τι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν χρηματιστικήν, ὀρθῶς ζητοῦντες. ἔστι γὰρ ἕτερα ἡ χρηματιστικὴ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ κατὰ φύσιν, καὶ αὕτη μὲν οἰκονομική, ἡ δὲ κατηλικὴ ποιητικὴν χρημάτων οὐ πάντως ἀλλ' ἢ διὰ χρημάτων μεταβολῆς.

Efterat Aristoteles har fliddret den egentlige Chrematistiks Natur, som ikke har sin Begrændsning i Huus- og Statslivets Brug, men gaaer ud paa den størst mulige Besiddelse af Pengerigdom, gaaer han over til at omtale en anden Betragtningssmaade, ifølge hvilken Rigdom umulig kan beroe paa Penge, eftersom Penge er et konflikt og vilkaarligt Tegn paa Eiendom, saa at det vel kan møde, at den, der har Dversflod paa Penge, kan døe af Hunger. Derpaa følge de ovenansførte Ord, der hidindtil synes mig misforstaaede, hvortil vistnok Aristoteles's egen vaklende Brug af Ordet χρηματιστική (snart almindeligt som κτητική f. Er. i § 15, snart specielt om κτητικὴ παρὰ φύσιν f. Er. i § 13) har givet Foranledning. Schlossers Oversættelse: Wer also mit Verstand nach Reichthum und Vermögen trachtet, der wird das gar anders suchen — er total forseilet og har ikke engang

fattet Subjectet rigtig. Schneider, Göttling og Stahr have vel indseet, at Subjectet er at referere til det Foregaaende, men forstaae det desuagtet paa en Maade, som noiere beseet hverken ligger i Tertens Ord eller kan bestaae med Sammenhængen. De oversætte nemlig som Stahr: Daher suchen sie eine verschiedene Definition des Reichthums und der Gelderwerbkunst, und sie thun recht daran. Denn die Gelderwerbkunst ist verschieden von dem natürlichen Reichthum, dieser nämlich schafft im Wege des Haushalts Vermögen, jene im Wege des Kramhandels etc. Men den naturlige Rigdom og Penges erhvervelseskonsten kunne dog vel umulig saaledes sammenstilles, at der mellem dem søges en Forskjel, og Ordstillingen i de følgende Ord *αὐτὴ μὲν* etc., saaledes som den opfattes af Göttling (Pag. 298) og Stahr, er yderst forkeert, ikke at tale om det Tankeløse i at sige, at den naturlige Rigdom forskaffer Formue. Jeg vil derfor uden videre Polemik opstille min Fortolkning af Stedet: Derfor søge de (∴) de som ikke kunne indrømme, at Rigdom defineres ved Penge) en anden Begrebsbestemmelse (*ἕτερόν τι*) for Rigdom og Erhvervelse, og deri gjøre de Ret; thi den naturlige Chrematistik og Rigdom er af en anden Besskaffenhed og denne*) er *οἰκονομική* ∴ den har sit Maal og sin Begrændsning i Huusbestyrelsen (om denne økonomiske, naturlige, nødvendige og begrændsede Chrematistik see §§ 20 og 23), derimod gaaer *ἡ καπηλική* (ἑτέρον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς, τὸ καπηλικόν § 15) eller den anden Art af Chrematistik ud paa Pengeerhverv ved Pengeomsætning (*ἡ χρηματιστικὴ δοκεῖ ποιητικὴ εἶναι τοῦ πλούτου* § 15). Jeg tvivler ikke paa,

*) Af de 2 nævnte Ord gaaer altsaa *αὐτὴ* paa det fjerneste. Et lignende Sted finde vi i Platos Apol. Soer. cap. 27 *οὐχ οἷοί τε ἐγενεσθε ἐνεργεῖν τὰς ἐμὰς διατριβὰς καὶ τοὺς λόγους, ἀλλ' ὑμῖν βαρύτερα καὶ γέγονοι καὶ ἐπιφρονότερα* etc.

at en grundig Betragtning af dette Sted vil vise, at dette er den eneste rigtige Fortolkning deraf.

Ogsaa det Følgende samt Begyndelsen af næste §

*ὡσπερ γὰρ ἡ ἰατρικὴ τοῦ ὑγιαίνειν εἰς ἄπειρόν ἐστι καὶ ἐκάστη τῶν τεχνῶν τοῦ τέλους εἰς ἄπειρον (ὅτι μάλιστα γὰρ ἔκκεινο βούλονται ποιεῖν), τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος οὐκ εἰς ἄπειρον (πέρας γὰρ τὸ τέλος πάσαις), οὕτω καὶ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς οὐκ ἐστὶ τοῦ τέλους πέρας, τέλος δὲ ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ χρημάτων κτήσις. Τῆς δ' οἰκονομικῆς, οὐ χρηματιστικῆς ἐστὶ πέρας, synes ikke rigtig forstaaet. Saaledes forbinder Stahr og Schloßfer *αἱ τέχναι τοῦ τέλους*, de Kunstler, som gaae ud paa Maalet selv, i Modsetning til dem, der blot gaae ud paa Midlerne; men hverken er dette Udtryk i sig selv rigtigt, ikke heller kan *εἶναι εἰς ἄπειρον* betyde at forfølge et Maal til det Uendelige; *εἶναι* maa forbindes med Genitiven *τοῦ τέλους* og dette forstaaes paa samme Maade som det foregaaende *εἶναι τοῦ ὑγιαίνειν*. Udtrykket *τὰ πρὸς τὸ τέλος* forstaaes urigtigt af Göttling om relative Grader eller Trin; det betyder efter constant Sprogbrug Midler, hvilket tilstrækkelig viser sig i **Magn. Mor. 1, 18**, hvor der slet ikke findes *εἰς τὸ τέλος*. Meningen er altsaa: ligesom alle Kunstler betragte Maalet som uendeligt, men Midlerne som begrænsede, saaledes maa ogsaa Chrematistikken, naar den betragter Pengeerhvervelse som Maalet, være ubegrænset, men naar den betragter den som Middel til et vist ved Huus- eller Statsbestyrelsens Tarv bestemt Maal, har den deri sin faste Begrænsning.*

§ Slutningen af denne § troer jeg, at man har overseet en Parenthes, og at Interpunctionen er at bestemme saaledes:

οὕτω καὶ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς οὐκ ἐστὶ τοῦ τέλους πέρας (τέλος δὲ ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ χρη-

μάτων κτήσις), τῆς δ'οικονομικῆς [οὐ χρηματιστικῆς] ἔστι πέρας.

Saaledes som der nu i alle Udgaver og Oversættelser interpungeres, er Periodens Form forstyrret, i det den ene Deel af Forsætningen τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος ikke har sit tilsvarende Led i Estersætningen, og Ordet ταύτης τῆς χρηματιστικῆς (nemlig τῆς κατηλικῆς) i Perioden selv mangler sin Modsetning, nemlig τῆς δ'οικονομικῆς, der altsaa her er i et reent Adjectiv (ἡ οἰκονομικὴ χρηματιστικὴ see §§ 17 og 20). Ordene οὐ χρηματιστικῆς, der i Terten beroe paa en aldeles betydningsløs, baade mod Sprog og sund Sands stødende Gjentagelse, ere upaatvovlelig fra en overflødig Marginalbemærkning blevne optagne i Terten.

Lib. 2, 1, 11

ἔτι οὕτως ἕκαστος ἐμὸς λέγει τὸν εὖ πράττοντα τῶν πολιτῶν ἢ κακῶς, ὁπόστος τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν ὧν, οἷον ἐμὸς ἢ τοῦ δεῖνος, τοῦτον τὸν τρόπον λέγων καθ' ἕκαστον τῶν χιλίων ἢ ὄσων ἢ πόλις ἐστὶ καὶ τοῦτο διατάζων. ἄδηλον γὰρ ᾧ συνέβη γενέσθαι τέκνον καὶ σωθῆναι γενόμενον.

Den anden Bogs Begyndelse indeholder en meget skarpsindig Kritik over Platons Statsvidenskab, der ved Fælledskab i Ægtefkab og Besiddelse vilde befordre Statens Eenhed, men ved at urgere den abstrakte Eenhed uden Mangfoldighed op hævede Statens Begreb, som just bestaaer i en af qualitativ Mangfoldighed gjennemtrængt Eenhed. I 1ste Kapitel tales om det Mislige i det ægtefabelige og faderlige Fælledskab. Aristoteles gjør opmærksom paa den Paralogismus, som ligger i, at Alle kalde den Samme deres, og bemærker, at netop denne Fælledskab uden Ret til personlig Tilegnelse vil bevirke, at det, der er Gjenstanden derfor, behandles med Ligegyldighed.

De ovenanførte Ord forstaaes saaledes af Schneider Pag. 82 *Nemo quemvis mille fortasse civium adolescentium suum dicet filium, sed si quem fortunatum et felicem viderit, suum, si infortunatum, alius esse dicet, sed dubius tamen etc.* Götting Pag. 311 de bonis vel malis ita suum hic meus est enuntiabit, ut de bonis dicat: hic meus est, de minus bonis: hic alius cujusdam est, non meus Pinzger i sin Afhandling de iis, quæ Aristoteles in Platonis politia reprehendit, pag. 41 vil ved η supplere *μᾶλλον*. Stahr oversætter: ferner sagt auf diese Art jeder Einzelne „mein“ von jedem beliebigen Bürger, je nachdem er glücklich oder unglücklich ist, ganz gleich der wievielfte er sen. Saaledes ogsaa Schloßer. Men disse Dpfattelser af nærværende Sted forekomme mig urigtige. Den Mening, at Enhver kalder den Lykkelige sin og den Ulykkelige Andres (eller endnu mindre rigtigt: den Gode og Onde), er aldeles ikke betegnet i Aristoteles's Ord, og der er heller ikke i det Følgende Nogetsomhelst, som forfølger denne Tankegang. Efter den almindelige Fortolkning maatte der fremdeles efter *ὁπόστος* nødvendig staae *οὖν* eller *διήποτε*, der i en saadan Sammenhæng ligesaalidet kan undværes som det latinske *cunque* efter de relative Ord hvortil det slutter sig. Den Mening, som er udtalt i Aristoteles's Ord og bekræftes ved det Følgende, er denne: Nu siger En i en saadan Stat: „det er min“ om enhver lykkelig eller ulykkelig Borger (∴ tager Deel i hans Glæde og Sorg) med en Interesse, der svarer til den Aliquotdeel, han udgjør af det hele Tal, eller: jo større det Tal af Borgere er, blandt hvilket hans Son maa søges, des mere fortyndet bliver hans Interesse for hver Enkelt. Til *οὕτως* refererer sig altsaa *ὁπόστος*. At i saadanne Sætninger den relative har et adverbialt, den demonstrative et adjectivt Pronomen eller omvendt, er ganske almindeligt, f. Ex. Xen. mem. Socr. 3, 8, 10 *ὅποι αὐτὸς ἂν ἤδιστα*

καταφύγοι, αὐτὴ ἂν ἡδίστη οἰκίῃς εἴη. Nu bliver ogsaa Forbindelsen med det Efterfølgende klar. Og dog, siger han, er et nært Forhold som det sønlige og faderlige, saaledes fortyndet og affræftet, uden al Sandhed, og for denne tilsyneladende nære, men i Virkeligheden aldeles opløste og betydningsløse Forbindelse er den i vore Stater herskende, i nærmere og fiernere Grader bestemte, paa virkelige Familieforhold og Statsindretninger begrundede Forbindelse langt at foretrække.

Lib. 2, 2, 16.

ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν εὐδαιμόνα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὅλην, μὴ τῶν πλείστων ἢ μὴ πάντων μερῶν ἢ τινῶν ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν.

I det 2det Cap. indeholdes en ikke mindre skarpsindig Gjendrivelse af de platoniske Ideer om Besiddelsesfælledskabet samt Udvikling af Eiendoms Betydning og Værd. Staten skal ogsaa i Henseende til Besiddelse fremstille en Mangfoldighed, der ved Lov og Sæder dannes til Eenhed. Mod Slutningen fremstilles nogle specielle Indvendinger mod enkelte Sider af den platoniske Statstheorie. Deri forekomme de ovenanførte Ord. Af disse læses de sidste *μὴ τῶν πλείστων* etc. i alle Haandskrifter. I Florentinerudgaven af 1576 læses *εἰ μὴ παντων*, men denne Læsemaade, der er optaget af Schneider og Korais, er rimeligviis et ikke meget heldigt Forsøg paa at komme Terten tilhjælp og derfor med Rette forkastet af Bekker og Stahr. Upaatvivlelig ere Ordene her ved en tidlig Forvirring og Sammenblanding af Forklaring og Tert blevne fordærvede og høre saaledes til de Steder, hvor man ikke af nogen haardnakked Vedhængen ved en forkeert Tert skal plage sig med at udfinde forpiinte Fortolkninger, som rigtignok altid kunne bringes tilveie, men aldeles fride mod

Sprogets Bæsen og Forfatterens naturlige Udtryksmaade, og det især ved en saa maadelig Text, som Aristoteles's Skrifter og navnlig disse Bøger frembyde, hvori man paa mange Steder alligevel maa forlade alle Haandskrifter. Aristoteles har skrevet *μη πάντων ἢ τῶν πλείστων μερῶν*. Dette er bleven forklaret ved *τινῶν* eller *τινῶν μόνων*, og deraf er ved forkeert Optagelse i Texten disse forvirrede Ord opstaaede. Aristoteles's sædvanlige Udtryksmaade er at sætte den svagere Bestemmelse efter den stærkere med *ἢ* (eller dog, eller i det Mindste), undertiden ogsaa med et dobbelt *ἢ*. Til denne Udtryksmaade føres *Α*. meget jævnligt, hvilket hænger sammen med den aristoteliske Anskuelse af Videnskabens Gjenstand (*ἐπιστήμη μὲν γὰρ πᾶσα τοῦ ἀεὶ ὄντος ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ* *Metaph.* 10, 8). Saaledes findes *πάντα ἢ τὰ πλεῖστα* *Eth. Nic.* 8, 12. *De anima* 1, 1, 8 (ed. Trend.) *Met.* 2, 3. Til denne Udtryksmaade hører *τῶν ἡδέων πάντων ἢ τῶν μάλιστα* *Eth. Nic.* 3, 14. *ἡδέως ἢ ἀλύπως* *Eth. Nic.* 4, 2. *πᾶσιν ἢ τοῖς ἀρίστοις* *Eth. Nic.* 5, 3. *ἢ μόνῃ ἢ μάλιστα* *Eth. Nic.* 8, 15 og ligesaa *Met.* 1, 2 *Met.* 6, 5 og 13. *Met.* 10, 8. *ἀληθῆς ἢ ὅτι ὀλίγιστον ἔχουσα τὸ ψεῦδος*. *De anima* 3, 3, 12. *ἢ ἀπλῶς ἢ μάλιστα* *Met.* 9, 1. *κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου* *Eth. Nic.* 1, 6. *μεθ' ἡδονῆς ἢ οὐκ ἄνευ ἡδονῆς* *Eth. Nic.* 1, 9. *ἀδύνατον ἢ οὐ ρᾶδιον* *Eth. Nic.* 1, 9*) og saaledes paa utallige Steder. Det er altsaa neppe at betvivle, at jo Aristoteles ogsaa paa dette Sted har betjent sig af denne constante Form og ingenlunde udtrykt sig saa forkeert, som Texten nu lyder.

Lib. 2, 3, 1

καὶ γὰρ ἐν τῇ πολιτείᾳ περὶ ὀλίγων πάμπαν διώριζεν ὁ Σωκράτης, περὶ τε γυναικῶν καὶ τέκνων κοινωνίας,

*) Citaterne ere efter Berlinerudg., naar ingen anden nævnes.

πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν.

I dette Kapitel leveres en Kritik over den politiske Theorie, som indeholdes i Platons *Nomoi*. I Forbigaaende vil jeg blot her berigtige en Misforstaaelse, som jeg af Oversættelserne seer, at Stedet har været underkastet. Stahr oversætter saaledes: Auch hat in der *Politeia* Sokrates im Ganzen nur über Weniges Bestimmungen gegeben, nämlich über die Gemeinschaft der Weiber und Kinder, wie sie stattfinden müssen, und über den Besitz und über die Verfassung in Hinsicht der Einrichtung. Saaledes styres da *πολιτείας* af *περὶ*, og *τὴν τάξιν* betyder i Henseende til dens Indretning. Men — ikke at tale om det Tvungne i den hele Construction — havde Aristoteles i dette Tilfælde enten tilføiet *περὶ* eller udeladt *τῆς*. Den rette Construction er, at *τάξιν* er Object for *διώριζεν* ligesom i det Foregaaende *πῶς ἔχειν δεῖ*. Heller ikke Ordet *κτήσεως* styres af *περὶ*, men det henføres til *κοινωνίας* (ligesom i den efterfølgende §). *Πολιτείας* styres af *τάξιν*; *πολιτείας τάξις* er hos Aristoteles et almindeligt Udtryk for Regjeringsform, Statsindretning, f. Ex. lib. 2, 7, 3 og 8, 1 og lib. 3, 6, 8.

Lib. 2, 3, 2

καὶ τὴν μὲν χιλίων τῶν ὄπλα κεκτημένων, ταύτην δὲ πεντακισχιλίων.

Talen er her om en Forskjel imellem Bestemmelserne i Platons *πολιτεία* og hans *νόμοι*. Ved Ordene *τῶν ὄπλα* bemærker hverken Bekker eller de Ældre nogen varierende Læsemaade. Hos Schneider og efter ham hos Göttling findes *τὰ ὄπλα*, uden at de have angivet enten Auctoritet eller anden Grund til denne Forandring. Smidlertid har dog St. Hilaire i sin *Politique d'Aristote* *τὰ ὄπλα* og bemærker derved

tå om. cod. 2026, saa at hans øvrige Haandskrifter synes at have Artiklen. Hvad vi uden Hensyn til Haandskrifterne kunne sige derom, er følgende. Hos Aristoteles forekommer i disse Bøger ofte baade *ὄπλα κερτῆσθαι* og *τὰ ὄπλα κερτῆσθαι*. Forskjellen er den, at *ὄπλα κ.* betyder i Almindelighed at føre Vaaben, derimod *τὰ ὄπλα κ.* at have alle Vaabnene, at udgjøre den bevæbnede eller til Bevæbning eneberettigede Magt i Staten. Saaledes staaer i den foregaaende § rigtigt *ὄπλα κ.* Kriegerklassen kaldes i denne Bog cap. 5, 2 *τὸ τὰ ὄπλα ἔχον*, 5, 5 *οἱ τὰ ὄπλα ἔχοντες* og 5, 6 *οἱ τὰ ὄπλα κερτημένοι*, men 5, 6 *γεωργοὶ οὐκ ἔχοντες ὄπλα*. Efter denne Regel bør de Steder bestemmes, hvor der i disse Bøger vafles mellem Brugten og Udeladelsen af Artiklen i denne Talemaade. Her paa dette Sted siges, at Platon i det ene Skrift bestemmer Kriegerklassen til 1000, i det andet til 5000, saa at Artiklen ikke uden Grund synes at være tilføjet.

Lib. 2, 3, 4

Λέγεται δ' ὡς δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τοὺς νόμους, πρὸς τε τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προσθεῖναι καὶ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας τόπους, εἰ δεῖ τὴν πόλιν ζῆν βίον πολιτικόν.

Fortsettelse af Kritiken over Platos Nomoi. Saaledes synes alle Haandskrifter at læse Stedet, undtagen at 2 Pariserhaandskrifter (2023 og 2025) have *μὴ μονωτικόν* efter *πολιτικόν* hvilket upaatvivlelig er at ansee som en Glossse. For *πολιτικόν* har Muret foreslaaet *πολεμικόν*. Gøttling bemærker derimod: *politica est respublica, quæ cum ceteris civitatibus commercium habet*, og beraaber sig paa Pol. 7, 5, 6, hvor Staten siges at leve *βίον ἡγεμονικόν καὶ πολιτικόν*. Men desuagtet forekommer det mig meget sand

synligt, at πολιτικόν paa begge Steder er opstaaet ved en Forkortelse af πολεμικόν, saaledes som disse Ord paa flere Steder findes forblandede f. Ex. Pol. 1, 2, 14, hvor en Leipzigercodex har πολεμικήν for πολιτικήν (see Stahr's Fortale Pag. XXVI. Anm.). Lib. 3, 7, 6 har en Parisercod. (2025) πολιτικῆς f. πολεμικῆς. See ogsaa lib. 3, 2, 5 og flere Steder. Deels maa man nemlig meget betvivle, om en heel Stat virkelig kan siges at leve et βίος πολιτικός, ο: et i ydre Forhold til fremmede Stater virksomt Liv, hvilket vel kan siges om den Enkelte, der lever i Staten og der fører et virksomt Borgerliv. Deels passer πολεμικός aldeles til det Følgende, der blot handler om Krig, medens πολιτικός βίος efter lib. 1, 2, 14 ligesaavel antyder det fredelige som det krigeriske virksomme Statsborgerliv. Endelig staaer der paa Parallelstedet Pol. 2, 4, 9 πολεμικός, ja der statueres endogsaa en Modsetning mellem αἱ πολιτικαὶ χρήσεις, det indre Statslivs Fornødenheder og οἱ ἔξωθεν κίνδυνοι.

Lib. 2, 4, 7

οὐ μόνον δ'οὶ ἄνθρωποι διὰ τἀναγκαῖα ἀδικοῦσι, ὡν ἄκος εἶναι νομίζει τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας, ὥστε μὴ λωποδυτεῖν διὰ τὸ ῥιγοῦν ἢ πεινῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι καὶ μὴ ἐπιθυμῶσιν. ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὴν ταύτης ἰατροίαν ἀδικήσουσιν. οὐ τοίνυν διὰ ταίτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπιθυμοῦεν, ἵνα χαίρωσι ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς.

Schneider foreslaaer her at læse κὼν μὴ ἐπιθυμῶσιν istedenfor καὶ. μ. ε. Men da bliver Sætningen ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν uforstaaelig; thi efter den Sætning: „Menneskene synde ikke blot af Trang, men ogsaa for at skaffe sig Glæde“, kan der til Forklaring af det første Tilfælde (γὰρ) ikke følge en Sætning, som udsiger, at Mennesket syndet af

en Begjærlighed, som er større end Trangen Gøttling mener, at de 3 Arter ere saaledes at forstaae: de første begaae Uretsfærdigheder af Trang, de andre af en indskrænket Begjærlighed, de tredje af en ubegrændset Begjærlighed. Men der er Intet i Ordene, som antyder den begrændsede Begjærlighed, der dog just burde være bestemt betegnet. Heller ikke er der nogen Grund til saaledes at adskille de 2 blot i Grad forskellige Arter af Begjærlighed. Begjærligheden er efter sin Natur ubegrændset (§ 11). Ordene *καὶ ἂν ἐπιθυμοῖεν* blive desuden alligevel høist stødende og meningsløse. Desuden er Udtrykket *χαίρειν ταῖς ἀνευ λυπῶν ἡδοναῖς* derved aldeles ikke forklaret. Efter min Mening forholder sig Sagen saaledes. Folk, siger A., begaae Uretsfærdigheder enten af Trang eller for at opnaae Noget, hvortil de ikke trænge. Dette deler sig igjen i 2 Dele; enten syndet man nemlig for at tilfredsstille en lavere sandselig Begjærlighed eller ogsaa uden en saadan lavere sandselig Begjærlighed for at skaffe sig de højere Nydelser, der betinge en lykkeligere Eksistens, et uafhængigere Liv. Det Første udtrykkes ved Ordene *ὅπως μὴ ἐπιθυμῶσιν* og forklares ved den paafølgende Sætning *ἐὰν γὰρ* etc. Det Sidste betegnes ved Ordene *ὅπως χαίρωσι* og forklares ved Sætningen *οὐ τοίνυν* etc., hvori Ordet *χαίρειν* atter findes, ligesom ogsaa i den tilsvarende Sætning i § 8. Naar nu Lambinus og Schneider for *ἂν ἐπιθυμοῖεν* foreslaae *ἂν μὴ ἐπιθυμῶσι*, saa have de vist Ret i Henseende til Meningen, men neppe til Ordene. A. har upaatvivlelig skrevet *οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον* (sc. *ἀδικήσουσιν*) *ἀλλὰ καὶ ἀνευ ἐπιθυμιῶν* (eller maaskee *ἀνεπιθύμητοι*). Der staaer nu blot tilbage at retfærdiggjøre denne Fortolkning ved den aristoteliske Sprogbrug. Aristoteles adskiller i sine ethiske Skrifter 2 Arter af *ἡδοναί*, den ene den, som berøer paa de lavere sandselige Nydelser og Lysters Tilfredsstillelse,

til denne hører *λύπη* og *ἐπιθυμία*, den anden den, som be-
roer paa Nydelser, der ikke opstaae ved en saadan lav sandselig
Attraaes Fyldestgjørelse. Denne constante aristoteliske Be-
tragningsmåde og den dertil sig knyttende Sprogbrug gjen-
finde vi aldeles paa dette Sted. *J Eth. Nic. 7, 13* hedder det:
ἡδοναί, ὅσαι μετὰ λύπης καὶ ἰατρείας ἐνεκεν, og kort efter
ἐπεὶ καὶ ἄνευ λύπης καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἡδοναί, οἷον
αἱ τοῦ θεωρεῖν ἐνέργειαι, τῆς φύσεως οὐκ ἐνδεοῦς οὔσης.
J Eth. Nic. 10, 2 anføres flere Exempler paa *ἡδοναὶ ἄλυποι*.
Den samme Inddeling findes *Eth. Meg. 2, 7*. Nu passer
ogsaa det Følgende dertil. De 3 *remedia*, som strax anføres,
ere: for de Trængende middelmaadig Besiddelse og passende
Virksomhed: for de Nydelseslyge *σωφροσύνη*, som just er
Styrke mod de *ἡδοναί* og *λύπαι*, der beroe paa de lavere
sandselige Nydelser: *αἱ περὶ ἀφῆν καὶ γεῦσιν* See *Eth.*
Meg. 1, 22. Endelig de, som attraae *ἡδοναὶ ἄλυποι*, maae
søge Basis for et saadant Liv i Philosophien, thi de øvrige
Midler dertil kræve Menneskers Hjælp og forskaffe saaledes
ikke en sorgfri og uafhængig Eksistens.

Lib. 2, 5, 8

οὐ καλῶς δ' οὐδ' ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἔχει νόμος, τὸ
κρίνειν ἀξιοῦν διαιροῦντα, τῆς κρίσεως ἀπλῶς γεγραμ-
μένης, καὶ γίνεσθαι τὸν δικαστὴν διαιτητὴν. τοῦτο δ' ἐν
μὲν τῇ διαίτῃ καὶ πλείοσιν ἐνδέχεται (κοινολογοῦνται
γὰρ ἀλλήλοις περὶ τῆς κρίσεως), ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις
οὐκ ἔστιν.

Dette Kapitel indeholder en Kritik over Hippodamos's
Statsforslag. Blandt disse var ogsaa det i ovenangførte
Stykke omtalte, at Dommene ikke skulde bestaae i simpel Fri-
kjendelse eller Fordømmelse, men at Dommerne skulde afgive
en arbitrair Kjendelse. Ordet *κρίσεως* er, hvor det forekommer

anden Gang, aabenbart urigtigt, saa at Udgifverne med Urette have beholdt det eller Intet bemærket derom. Her kræves netop Mod sætningen til κρίσις, nemlig et Drd, som betegner Klagen, hvilket ogsaa viser sig i Parallelstedet § 9, som har ἐγκλημα. Stahr oversætter det ved die zu entscheidende Sache, hvilket umuligt kan kaldes κρίσις. Schneider vil læse δίκης. X. har upaatvivlelig skrevet κλήσεως eller λήξεως, hvilket Drd bruges om Klagen i Privatsager aldeles synonymt ved ἐγκλημα, med hvilket Drd det jævnligt alternerer hos Talerne. See Meyer u. Schoemann der att. Process. Pag. 594. Ordene καὶ πλειοσιν har Schneider ikke forstaaet og Stahr ikke oversat rigtigt. Gottling synes at have forstaaet det rigtigere; dog er det at bemærke, at Drdet διαιτητής her maa tages ganske almindeligt, saa at der hverken tales udelukkende om offentlige eller private, attiske eller ikke attiske Diaiteter. Der kan altsaa ingen Slutning drages af disse Drd i Henseende til attiske Statsforhold. Oversættelsen er: Dette er ved Boldgiftsdom muligt endog for Flere (nemlig ved indbyrdes Aftale).

Lib. 2, 5, 9.

ἔπειτα πῶς οὐκ ἔσται ταραχώδης ἡ κρίσις, ὅταν ὀφείλειν ὁ μὲν δικαστῆς οἴηται, μὴ τοσοῦτον δ' ὅσον ὁ δικαζόμενος; ὁ μὲν γὰρ εἴκοσι μνᾶς, ὁ δὲ δικαστῆς κρίνει δέκα μνᾶς, ἢ ὁ μὲν πλεον ὁ δ' ἔλασσον, ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας. καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δηλον, ὅτι μεριοῦσιν, οἱ δὲ πάντα καταδικάζουσιν, οἱ δ' οὐδέν.

Saaledes interpuengeres dette Sted, der indeholder et nyt Argument mod Hippodamos, og i Dvereensstemmelse derved oversættes Slutningen af Stahr saaledes: und so werden sie offenbar weiter theilen, die Einen werden zu der ganzen Summe verdammen, die Andern zu gar nichts; men hvis Ordene οἱ δὲ πάντα saaledes forklarende skulde knytte sig til det umid-

delbar Foregaaende, vilde det have været *οἱ μὲν πάντα*, ligesom ogsaa Verbet vilde have sluttet sig til anden Sætning i Participium. Her synes det da atter nødvendigt at agte paa Parenthesen hos Aristoteles og at interpungere saaledes:

ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας (καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δῆλον ὅτι μεριοῦσιν), οἱ δὲ πάντα etc. Nu bliver *οἱ δὲ* som umiddelbar Fortsættelse af den foregaaende Dypregning i sin Orden, og Parenthesen er passende anbragt for ikke at gaae videre i Detail i Dypregningen af de differerende Smaastørrelser.

I det Følgende:

ἔτι δ' οὐδεὶς ἐπιπορεῖν ἀναγκάζει τὸν ἀπλῶς ἀποδικάσαντα ἢ καταδικάσαντα, εἶπερ ἀπλῶς τὸ ἐγκλημα γέγραπται δικαίως.

har Ordet *δικαίως* forarsaget endel Vanskeligheder. Schneiders har villet udelade det. Götting refererer *ἀπλῶς* til *δικαίως*; ham følger Stahr, der oversætter: *schlechthin gerecht*, hvilket ikke synes at give nogen tilstrækkelig Mening. *Ἀπλῶς* kan ikke slutte sig til *δικαίως*, men maa udgjøre et Begreb for sig i Modsetning til det foregaaende *ἀπλῶς*. Dette viser sig ogsaa tydeligt i Parallelstedet § 8. Meningen er: Ingen tvinger den ligefrem og ubetinget fordømmende eller friskjendende Dommer til at begaae en Meneed, saafremt ogsaa Klagen i sine behørigte Former, som Loven byder: *δικαίως*, er ligefrem og ubetinget affattet, f. Ex. naar Klagen ubetinget lyder paa 20 Miner, saa gjør Dommeren sig ikke skyldig i Meneed, naar han friskjender den, om hvem han antager, at han kun skylder 10; thi Friskjendelsen, udtaler blot den Dom, at han ikke skylder 20. Om denne Betydning af Ordet *δικαίως*, legalt, overeensstemmende med Lovens Bydende, i de behørigte Retsformer, komme vi ogsaa siden til at tale.

Lib. 2, 6, 15

δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλουσαν σώζεσθαι πάντα βούλεσθαι τὰ μέρη τῆς πόλεως εἶναι καὶ διαμένειν ταῦτα.

Dette Kapitel indeholder en Kritik over den lakoniske Forfatning saavel med Hensyn til dens enkelte Statsindretninger som i Almindelighed over dens eensidige frigeriske Tændets. Efter at have gennemgaaet Manglerne ved Ephoriet, bemærker han, at denne Magistratur dog holder Statsforfatningen sammen, idet den bevirker, at ὁ δῆμος, som har Udgang til denne Post, forholder sig rolig. Derpaa følge de ovenansførte Ord, om hvilke Schneider i Hovedsagen har dømt saa rigtigt, naar han meente, at ταῦτα enten burde udelades eller forandres til τὴν αὐτήν, at de nyere Udgivere, Götting, Bekker og Stahr, ikke burde have bragt den gamle Bildfarelse tilbage. Göttings og Stahrs Forklaring, ifølge hvilken τὴν πολιτείαν er Subjectet, og der siges, at Statsforfatningen bør ville, at alle Statens Dele vedblive at være de samme, passer paa ingen Maade til Stedets Sammenhæng og det Følgende. Iøvrigt er af Schneiders Forslag det første at vælge. Ταῦτα er siensynlig tilføiet af En, som var falden paa den forkeerte Construction, at tage πολιτείαν som Subject til βούλεσθαι. Meningen er altsaa denne: Ephoriet bevirker, at Almuen er tilfreds med Forfatningen; hvilket er til Gavn for Staten; thi i den Stat, som skal bestaae, maae alle dens Bestanddele ønske Forfatningens Opretholdelse; dette vises nu at være Tilfældet med den lakoniske Stat. Denne Statsmarime udtales paa mange Steder af Aristoteles f. Gr. lib. 2, 7, 5, lib. 4, 7, 6, lib. 4, 10, 1.

Lib. 2, 8, 1

σημείον δὲ πολιτείας συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον

ἔχουσαν διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μῆτε
στάσει, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν γεγενῆσθαι μῆτε τύραννον.

Efterat Aristoteles i Begyndelsen af dette Kapitel, der indeholder en Kritik over den carthagiske Forfatning, har bemærket, at der i Carthago findes mange velordnede Statsindretninger, findes ovenanførte Ord. Et Pariserhaandskrift (2023) udelader ἔχουσαν, der ligeledes er udeladt i den gamle latinske Oversættelse af Aretinus. Gøttling mener i sine Anmærkninger, at det ret vel kan udelades, men forklarer dog πόλις τὸν δῆμον ἔχουσα ved civitas, cui aliquid popularis rationis inest. I sit Excurs Pag. 482 yttre han sig bestemtere om Udeladelsen af dette Ord. De senere Udgivere have derimod optaget det, og Stahr oversætter: „während ein demokratisches Element in ihr vorhanden ist“. Men det forekommer mig utvivlsomt, at ἔχουσαν bør bortkastes efter Pariserhaandskriftets og den gamle latinske Oversættelses Auctoritet; thi hverken har Aristoteles brugt den Ordforning: ἡ πολιτεία μένει ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, heller ikke vilde der have staaet τὸν δῆμον, men δῆμον alene i denne Betydning saaledes som lib. 3, 1, 7; lib. 5, 1, 2; 5, 5, 2 og 5, 10, 2 og 5.

Lib. 2, 8, 4

καὶ τὸ τὰς δίκας ὑπὸ τῶν ἀρχέων δικάζεσθαι πάσας
καὶ μὴ ἄλλας ὑπ' ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαιμονίᾳ.

I disse Ord, hvori der anføres en aristokratisk Side i den carthagiske Forfatning, er der forsøgt forskjellige Conjecturer. En Baselerudgave (B. 3) tilføier efter ἀρχέων Ordet πάντων, og dette bifaldes af Conring, Kluge i hans Skrift om den carthagiske Forfatning Pag. 156 og Dittfred Müller Dor. 11 pag. 115. Ogsaa Stahr oversætter derefter. Victorius tilføier αὐτῶν foran ἀρχέων. Jeg vil her bemærke, at disse Conjecturer ere at forkaste. Den ene rigtige er Korais Conjectur τινῶν, der ikke

blot anbefaler sig ved sin Overeensstemmelse med den corrumperede Dext, men ogsaa ved Sammenhængen, som siger, at visse Dvrigheder dømte i alle Sager, og ikke, som i Lakedaimon, alle Dvrigheder udøvede en begrændset Jurisdiction hver i sin Embedskreds, og endelig, hvad der er Hovedsagen, ved Stedet lib. 3, 1, 7, hvor det Samme siges med de samme Ord.

Inden jeg forlader dette Sted, maa jeg dog endnu omtale en Vanskelighed, som har foraarsaget de Fortolkere, der nøiere have undersøgt Stedet, store, men, som jeg troer, aldeles unødvendige Bryderier. Man har nemlig meent at finde en Modsigelse mellem dette Sted og lib. 3, 1, 7, idet Formen for Dommermagts Udøvelse paa det ene Sted sættes som afvigende fra den lakedaimoniske, paa det andet Sted som eens dermed. Men det er slet ikke saa besynderligt, at tvende Ting paa eet Sted kunne sættes som indbyrdes forstjellige, medens paa et andet deres Lighed i en ganske anden Modfætning urgeres. Saaledes her. Lakedaimoniernes og Carthagernes Dommerformer adskilte sig derved, at hos Lakedaimonierne alle Dvrighederne dømte, men hver kun om enkelte Gjenstande, hos Carthagerne dømte enkelte bestemte Dvrigheder om alle Gjenstande. Derimod vare de deri lige, at det i begge Stater var Dvrigheden, som udøvede Dommermagten og ikke Folket (*δημος*). Og dette er just efter Sammenhængen det andet Steds Mening. Aristoteles taler der om Begrebet af en Borger: den som har Andeel i Retspleie og Statsregjering. I denne Ordets fulde Udstrækning gjælder det, siger han, især i demokratiske Forsatninger; i de andre kan det vel finde Sted, men er ikke nødvendigt; i nogle gives der ingen egentlig Folkemagt, f. Ex. ingen ordentlige lovbestemte Folkforsamlinger, i visse Stater udøves al Dommermagt blot af Magistrater, som i Lakedaimon og paa samme Maade i Carthago.

Lib. II, 9.

Det 9de Capitel er af Gøttling erklæret for uægte, og denne hans Dom bifaldes af Stahr Pag. 54 og Hoeck i hans Creta 3die Bog Pag. 45 og 318. Dette forekommer mig ogsaa rimeligt, men kun fra den 5te §, eller rettere sagt fra Ordene ἐξ τῶν πενταζοσιομεδίωνων etc. i 4de §. Disse sidste Ord indeholde nemlig en fra Aristoteles's Side høist ufornøden og otios Forklaring, som meget naturligere kan tilskrives en senere Fortolker og desuden indbefatter en Feil, der ikke kan komme fra Aristoteles, idet ἡ ἰσπᾶς er gjort til 3die Klasse i Athen istedenfor 2den. De følgende §§ indeholde en Dypregning af mindre betydelige Lovgivere, blandet med et næsten barnagtigt Aggregat af uvedkommende historiske Digressioner og upassende Gjentakelser, Tale om Love, som ikke vedkomme Statsforfatning o. s. v. Derimod synes der mig ikke at være nogen Grund til at forkaſte det Foregaaende, som Intet indeholder, der er Aristoteles uærdigt. Efterat A. har gennemgaaet de vigtigste Skribenters (Platons, Phaleas's og Hippodamos's) Stats teorier, gennemgaaer han de betydeligste practiske Forsøg, nemlig den lakedaimoniske og den derved beslægtede cretiske og carthagiske Forfatning; det maatte da i denne Sammenhæng synes besynderligt, om han reent havde forbigaaet et saa vigtigt Punkt som den soloniske Forfatning, medens han dog adskillige Steder i Forbigaaende nævner Solon og soloniske Statsindretninger f. Ex. lib. 2, 4, 2 og lib. 3, 6, 7. Derimod er det naturligt, at han behandler denne Forfatning, som nøie bekjendt, noget kort og uden al detailleret Beskrivelse blot opfatter Hovedpunkterne. Vi ville nu kortelig eftersee, hvad der i disse §§ har stødt Gøttling. Den Gjentakelse eller Recapitulation af det Foregaaende, som vi finde i Begyndelsen af Capitlet, indeholder intet Stødende. Vi finde flige Recapitulationer, Dversigter,

Gjenoptagelser af det Foregaaende paa mangfoldige Steder hos Aristoteles, ja de maae ansees som Noget ham eiendommeligt, der staaer i Forbindelse med de aristoteliske Skrifteres æregne, for os ubekjendte Tilblivelsesmaade, maafee som Optegnelser af Foredrag for Tilhørere. Ordene i § 2 *ἐνοι μὲν οἴονται* har uden Grund stødt Gøttling. A. beraaber sig ikke paa Andres Auctoritet, men anfører forskjellige Anskuelser af den soloniske Statsforsatnings Værd, først rosende, siden dadlende (§ 3 *διὸ καὶ μέμφομαι τινες αὐτῶ*), hvorpaa han i § 4 fremsætter sin egen Dom. Og vistnok vare Dommene om den soloniske Forsatning paa den Tid ikke eenstemmige. Man erindre, at Tiden her er om en Tid, hvor det attiske Demokratie i en meget høi Grad var udartet og fordærvet, og at paa samme Tid ganske modsatte aristokratiske Partier og Tendentser gjorde sig gjældende tilligemed en Generation for de lakoniske Statsindretninger, hvortil vi finde mange Spor. At nu Modpartiet i den soloniske Lovgivning saae Grunden til den consequent udviklede Folkelicens, er i sin Orden; selv hos Theseus søgte man, som det hedder i Theophrasts Characterer, de første Spirer til den demokratiske Fordærvelse. A. fremstiller altsaa her blot den Sætning, at Solons Lovgivning rostes af Nogle og dadledes af Andre, og udtaler sluttelig den Dom, at Dadelen ikke traf den soloniske Forsatning selv, men blot den skjæve Retning, som den af Omstændighederne havde faaet i sin historiske Udvikling. Solon selv havde dannet sin Forsatning af demokratiske og aristokratiske Elementer i passende Forhold til hinanden. Af de enkelte Udtryk stødes han over *νόμων δημοουργός* § 1. Men denne Udtryksmaade strider hverken mod græsk Sprogbrug i Almindelighed eller mod aristotelisk i Særdeleshed. See Pol. lib. 7, 8, 5 *δημοουργός τῆς ἀρετῆς*, eller samme Bog 3, 5 *τοὺς τῶν πραγμάτων ἐξωτερικῶν ἀρχιτέκτονας*.

Udtrykket *ἀποδιδόναι* er i denne Betydning aldeles almindeligt hos Aristoteles og i disse Bøger meget hyppigt forekommende See lib. 2, 3, 2; 3, 9, 2; 4, 3, 13; 4, 11, 2, navnlig tidt om Lovgiveres eller politiske Skribenters Statsindretninger. Ligesaa Videt kan være at indvende mod Ordet *πολέμιος* § 4, hvorved jeg just ikke med Stahr vil forstaae fjendtligsinde mod sine Foresatte, men efter Sammenhængen fjendtligsinde mod Statsforfatningen. *Πολέμιος τῇ πολιτείᾳ* er den, der stræber at styrte den bestaaende Statsform Plat. Crit. cap. 15 *πολέμιος ἤξει τῇ τούτων πολιτείᾳ*. Endelig er § 4, som egentlig indeholder Aristoteles's Betragtning af Sagen, aldeles overeensstemmende med hans politiske Anskuelse, navnlig med Hensyn til den politiske Virkning, han tilskriver Perserkrigene, den Maade, hvorpaa han bedømmer Demagogernes Færd, og den Indflydelse, han tillægger Demos i en velordnet Stat. Min Mening er altsaa, at de 4 første §§ indtil Ordene: *ἐκ τῶν πενταζοσιομεδίωνων* i § 4 etc. ere af Aristoteles, at de følgende Ord i § 4 er en tilføjet Forklaring af en Grammatiker,* og at de følgende §§ ligeledes ere at betragte som senere tilføiede Notitser, der nærmere skulle oplyse Ordene *νόμων δημιουργοί* i § 1.

Lib. III, 2, 3.

ἔι γὰρ ἀδύνατον ἐξ ἀπάντων σπουδαίων ὄντων εἶναι πόλιν, δεῖ δ' ἕναστος τὸ κατὰ αὐτὸν ἔργον εὖ ποιεῖν, τοῦτο δ' ἀπ' ἀρετῆς, ἔπει δ' ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι πάντας τοὺς πολίτας, οὐκ ἂν εἴη μία ἀρετὴ πολίτου καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ.

Fra Betragtningen af de enkelte Statsforfatninger gjøres Overgang til Undersøgelsen om, hvad en Stat er, og da denne er en Samling af Borgere, først hvad en Borger er. Efter at dette Begreb er defineret, opkastes der Spørgsmaalet om

Forholdet mellem borgerlig og ethisk Dyd, eller om den gode Mands og gode Borgers Dyd er congruent. Svaret bliver, ikke absolut, men kun forsaavidt, som Borgeren fremtræder med regjerende Magt. Grundene, ifølge hvilke Aristoteles benægter disse Begrebers totale Congruens, ere følgende: 1) den borgerlige Dyd er et relativt Begreb (nemlig til Statsforfatningen), den ethiske et absolut. 2) Der maa i Staten stilles den Fordring, at Borgerne skulle opfylde deres Borgerpligter eller besidde borgerlig Dyd; men Staten kan ikke bestaae af lutter ethisk dydige Mennesker. 3) Staten bestaaer af ulige Bestanddele, hvis Dyd ikke kan være af samme Beskaffenhed. Efter denne korte Oversigt over A.'s Tankegang, troer jeg, at det vil være øiensynligt, at Ordene *ἐπεὶ δ' ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι πάντας τοὺς πολίτας* aldeles ikke høre herhen, hvor der slet ikke er Tale om Borgernes Lighed og Ulighed. Her er øiensynlig tidlig indtraadt en Forvirring i Texten, og hvad enten disse Ord egentlig hidrøre fra Aristoteles eller fra en Fortolker, saa synes de at være rykkede op fra den næste §, som uleder sit Beviis fra Borgernes factiske Forskjellighed.

Lib. III, 3, 6.

ἀλλ' ὅπου τὸ τοιοῦτον ἐπιχειρουμένον ἐστίν, ἀπάτης χάριν τῶν συνοικούντων ἐστίν.

Her synes noget Eignende at være indtruffet med hvad vi omtalte paa det foregaaende Sted. Der spørges nemlig i dette Kapitel med Hensyn til den foregaaende Undersøgelse, om kun den er Borger, der tager Deel i Regjeringen, eller om de simple Haandværkere (*οἱ βάνανσοι*) ogsaa kunne kaldes Borgere, da i saa Fald den ethiske Fordring ikke kan stilles til dem. Svaret bliver, at Omfanget af Begrebet Borger retter sig efter Statsforfatningens Beskaffenhed. I Aristokratiet

udelukkes saaledes Banauser og Theter, i Oligarchiet Theter. Disse Statsforsatninger udvide Begrebet til Sønner af Borgere. Paa Grund af Mangel paa Borgere udvides det endog undertiden temporairt til uægte Sønner af Borgere. Derpaa fremstilles Resultatet, at Borger i Ordets bedste Betydning er kun den, der stedes til Gressposter, og endelig Anvendelsen af det vundne Resultat paa det foreliggende Spørgsmaal om Forholdet mellem den ethiske og politiske Dyd. — De ovenanførte Ord have stødt Conring, men efter ham ingen af de senere Fortolkere eller Oversættere, og dog giver denne Sætning paa dette Sted ingen fornuftig Mening. Efter de Ord: „det er altsaa indlysende, at der gives flere Arter af Borgere, og at Borger i Ordets fulde Betydning er kun den, der tager Deel i Gressposter; thi den, der ikke gjør det, nærmer sig til Metoikernes politiske Stilling“, er den Bemærkning: „men hvor dette Forhold er skjult, skeer det for at bedrage Medindvaanere“ uden fornuftig Sammenhæng. Rimeligviis er denne sidste Sætning ved en Forvirring i hele Stedet, hvoraf Haandskrifterne bære flere Spor, kommen fra sin oprindelige Plads i Texten til Marginen og har derfra occuperet flere upassende Steder i Texten. Saaledes læses disse Ord i Baselerudgaven fra 1550 efter *ὁ μετέχων τῶν τιμῶν*. I flere Haandskrifter, gamle Oversættelser og Udgaver staae de efter *ἐποίησεν*. I Henseende til Meningen passe Ordene godt til Parenthesen i § 5. Der siges nemlig i denne §, at man i Tilfælde af Mangel paa ægte Borgere undertiden udstrækker Borgerbegrebet til de Uægtefødte; derpaa siges i Parenthes: „det er nemlig paa Grund af Aftagelse i Befolkningen, at Sligt skeer offentlig ifølge en ordentlig Lovbestemmelse“; dertil kunde nu passende føies: „men hvor saadant skeer hemmeligt, er det for at bedrage Medindvaanerne“. At Borgerretten i de gamle Stater tidt søgtes ved Tilsnigelse af Uberettigede, er en til-

stræffelig bekjendt Sag. Aristoteles omtaler det i dette Skrifs 7de Bog 4, 8 med Hensyn til Fremmede og Metoiker.

Lib. III, 4, 6

διὸ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, ὅταν ᾖ κατ' ἰσότητά τῶν πολιτῶν συνεστηκῦα καὶ καθ' ὁμοιότητα, κατὰ μέρος ἀξιοῦσιν ἄρχειν, πρότερον μὲν, ᾗ πέφυκεν, ἀξιοῦντες ἐν μέρει λειτουργεῖν καὶ σκοπεῖν τινὰ πάλιν τὸ αὐτοῦ ἄγαθόν, ὡσπερ πρότερον αὐτὸς ἄρχων ἐσκόπει τὸ ἐκείνου συμφέρον.

Spørgsmaalet er her, om der skal opstilles een eller flere Statsforfatninger og da hvilke. Som Grundvold for Besvarelsen opstilles den Sætning, at Statsforfatningen beroer paa den regjerende Magts Beskaffenhed. Staten er opstaaet ved en Naturnødvendighed og til de Deeltagendes Gavn. Utsaa ere de rette Statsforfatninger de, der tilsigte det fælleds Gavn; de, som blot have den regjerende Magts Fordeel for Sie, ere forseilede. Til den Paastand, at den regjerende Magt egentlig er den tjenende, knytter Aristoteles ovenstaaende Sætning. — Baade Gottling, Bekker og Stahr have *ἐκείνου*, men da her ikke tales om, at den ene Borger har ligesaa megen Ret som den anden, og Modsætningen overhovedet ikke er imellem den ene og den anden Borger, men imellem det Enkelte og det Hele, det Private og det Offentlige, saa er Ordet *ἐκείνου* neppe kommet fra Aristoteles, men uden Tvivl opstaaet for at faae en Modsætning til *αὐτῶν*. Dette er tidligere indseet af Sylburg, der foreslaaer *κοινῆ*, hvilket de Senere have forkastet. Imidlertid er Sylburg vistnok kommet det Rigtige meget nær. Dette er med en mindre Forandring *κοινόν*. Hos Aristoteles er *συμφέρον* meest et Substantiv, som styrer Genitiv f. Ex. lib. 3, 7, 13, lib. 3, 8, 6 og lib. 4, 8, 3 og forbindes med et Adjectiv, som *κοινόν* i denne Bogs 5, 1 og 2. Dog

findes ogsaa τὸ κοινῆ συμφέρον som lib. 3, 7, 1, og συμφέρον med Dativ som lib. 4, 11, 1. Aldeles overflødig er Schneiders og Korais Conjectur ἐκείνω.

Lib. III, 5, 8

οἶον δοκεῖ ἴσον τὸ δίκαιον εἶναι καὶ ἔστιν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἴσοις. καὶ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι, καὶ γὰρ ἔστιν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνίσοις.

I dette Kapitel fremstilles de forskjellige Statsformer efter det aristoteliske System, nemlig Kongedømme, Aristokratie og Politiea med deres Parelbaser, Tyrannie, Oligarchie og Demokratie. Oligarchiet bestemmes nærmere som Pengeherredømme, Demokratie som Fattigherredømme. De Herskendes Mængde eller Faahed sættes som et Accessorium, et συμβεβηχός til den sande Bestemmelse. Begge de sidste Formers Tilhængere tendere mod det Retfærdige, men tage det af Egoisme abstrakt og eensidigt. — Derpaa følge de ovenanførte Ord. I disse er der Adskilligt, der støder, først Afverlingen af καὶ ἔστιν og det her lidet passende καὶ γὰρ ἔστιν, samt det forandrede Forhold af Subjectet ved ἴσον τὸ δίκαιον og τὸ ἄνισον δίκαιον i de ellers parallelt holdte Sætninger; fremdeles Savnet af Forbindelse med det Foregaaende ved den Sætning καὶ (ogsaa) τὸ ἄνισον. Upaatvivlelig har Sætningen hos Aristoteles lydt saaledes:

καὶ γὰρ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι καὶ ἔστιν etc. Ved denne ubetydelige Omflytning kommer Alt i Orden. Det nu overflødig og stødende γὰρ kommer til at staae, hvor der mangler Forbindelse. Sætningen καὶ γὰρ (thi ogsaa) τὸ ἄνισον etc. har nærmest til Hensigt at forklare Ordene οὐ πᾶσιν saaledes: Det Retfærdige bestaaer i lige Vilkaar, men dog ikke for Alle, men blot for de lige Berettigede; thi ogsaa ulige Vilkaar kunne være retfærdige, naar Talen nemlig

er om ulige Berettigede. Derved bortfalder tillige det Stø-
dende i Artiflens forandrede Stilling, da den fuldkomne Paral-
lelisme i Sætningernes Forhold ophører.

Lib. III, 5, 11

ἢ καὶ φανερόν, ὅτι δεῖ περὶ ἀρετῆς ἐπιμελὲς εἶναι
τῇ γ' ὡς ἀληθῶς ὀνομαζομένη πόλει μὴ λόγον χάριν.

Grunden til den urigtige Anskuelse af den politiske Retfærdigheds Væsen er Mangel paa rigtig Dpfattelse af Statens sidste Hensigt, som er en høiere ethisk Udvikling; det er hverken de fælleds Boliger heller ikke Bestemmelser til gjensidig Forsvar og Fordeel, der udgjøre Hovedmomentet i Staten, men Retningen mod den høiere Udvikling, der er Gjenstanden for de gode Lovgiveres fortrinlige Dymærksomhed. Stahr henfører Ordene *μὴ λόγον χάριν* til *ἐπιμελὲς εἶναι*, idet han oversætter: daß ein Staat, der diesen Namen mit Wahrheit führt, sich die Tugend nicht bloß so obenhin angelegen sein lassen muß. Andre referere det til *ὀνομαζομένη*. Men kun den sidste Fortolkning er rigtig, den første beroer paa en mindre reen Dpfattelse af Tanken. Om denne Retning mod det Ethiske er mere eller mindre stærk eller oprigtig, falder her ikke i Aristoteles's bestemte og skarpe Tankegang. Her omtales absolut Retningen mod det Ethiske i Mod sætning til Retningen mod det Nyttige (som Handelsfordele, gjensidigt Forsvar og Lignende). Meningen bliver altsaa: „Et Samfund maa arbeide for sin ethiske Udvikling, naar det virkelig skal svare til Begrebet Stat og ikke blot føre den tomme Bencævnelse af en saadan“. Hertil knytter sig nu ogsaa naturligt den paafølgende Bemærkning: thi hvor det moralske Moment savnes, nedsættes Staten til et simpelt Symmachie, der blot ved Stedets Eenhed adskiller sig fra andre Symmachier.

Lib. III, 6, 1

ἂν οἱ πένητες διὰ τὸ πλείους εἶναι διανεμῶνται τὰ τῶν πλουσίων, τοῦτ' οὐκ ἄδικόν ἐστιν. ἔδοξε γὰρ νῦν
 Αἰα τῶ κυρίῳ δικαίως.

Her spørges om den høieste Statsmagts Befoielse til at fatte gjældende, almindeligt bindende Bestemmelser, om denne politiske Retfærdigheds Forhold til den almindelige ethiske Retfærdighed, og hvad der i enhver Statsform hjemler denne Berettigelse, samt hvem den tilkommer, Een eller Flere. Der opstilles i denne Henseende adskillige Tvivl og Vanskeligheder, hvoriblandt den, som er udtalt i de anførte Ord. Dette synes at have været et i Datidens politiske Tænkning oftere' verferende Spørgsmaal, der ogsaa omhandles i Xenophons mem. Soer. imellem Alkibiades og Perikles. Τὸ δίκαιον betegner baade det politisk Retfærdige, Ret, og det moralsk Retfærdige. Mangel paa skarp Opsfattelse heraf har forstyrret dette Steds rette Fortolkning. Lambinus oversætter: at enimvero visum est civium parti ei, quæ dominatum obtinet, iuste hoc fieri. Saaledes ogsaa Stahr: die Staatsgewalt war ja der Ansicht, es geschehe mit Recht. Men her spørges aldeles ikke om, hvad den regjerende Magt anseer for retfærdigt, men hvad Bestemmelse den tager; den fremstilles overhovedet ikke som raisonnerende, men som villende og besluttende. Meningen er altsaa: Den regjerende Magt har jo besluttet det δίκαιος: med politisk Befoielse, i den politisk legale, statsrettlige Form. Det er den politiske Ret, Statsretten (summum ius), der her viser sig som den ethiske Uret (summa iniuria). Om denne Betydning af Ordet δίκαιος er der talt ved lib. 2, 5, 9. See ogsaa lib. 3, 7, 10 κατὰ τὸ αὐτὸ δίκαιον. Fuldstændigere udtrykkes det i lib. 3, 8, 6 hvor Dstrafismen siges at have τι δίκαιον πολιτικόν i Modsætning til τὸ

ἀπλῶς δίκαιον. Om denne Modsætning kan ogsaa confereres
Eth. Nic. 5, 10.

Lib. III, 8, 6

ἐν μὲν οὖν ταῖς παρεκβεβηκυῖαις πολιτείαις ὅτι μὲν
ἰδίᾳ συμφέρει καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν.

Dersom Nogen i en overordentlig Grad hæver sig over alle andre Borgere i ydre eller indre Fortrin, da staaer en saadan egentlig udenfor den bestaaende Statsforfatning, hvis Love og Indretning ere beregnede paa eensartede Væsner af almindelig menneskelig Natur. Heri maa søges den politiske Grund til Ustrafismen i Demokratiet og Tyranners Forsølgelse mod høitstaaende Borgere, men Problemet udstrækker sig ogsaa til de gode Statsforfatninger, som ikke kunne udjage eller forfølge en saadan ved *ἀρετή* over Andre ophøiet Mand, men heller ikke kunne ville regjere over ham og følgelig maae underkaste sig ham som Konge. Udjagelse kan altsaa i Demokratiet og Monarchiet betragtes som et politisk berettiget Lægemiddel mod en Sygdom i den bestaaende Forfatning. — I det ovenanførte Stykke forstaaes og oversættes Ordet *ἰδίᾳ* ved: „med Hensyn til den for disse Stater eiendommelige Forfatning“, eller med Stahl: hinsichtlich ihrer besondern Verhältniße. Men saaledes bliver Ordet deels overflødigt, deels tillægges det en Betydning, som snarere tilkommer *οἰκεῖος* end *ἰδιος*, privat, der modsættes *δημόσιος* eller *κοινός*. Talen er her om de udsartede Statsforfatninger, *πολιτεῖαι παρεκβεβηκυῖαι, παρεκβάσεις*. Det Characteristiske ved disse er ifølge Aristoteles (Lib. 3, 4, 7), at den regjerende Magt følger sine Privathensyn, søger at fremme sin private Fordeel og betragter det Offentlige som Middel istedenfor som Hensigt. I denne Samenhæng betyder altsaa Ordet *ἰδίᾳ*: ifølge den regjerende Magts Privathensyn, og *δίκαιον* betyder: overensstemmende

med den regjerende Magts rigtige Politif, hvorved den som en πολιτεία παρεκβεβηκνία er i sin legale Ret, saa at Taalen her er om et πολιτικὸν δίκαιον. Til Bekræftelse herpaa kunne vi anføre dette Capitels § 5 αἱ μὲν γὰρ παρεκβεβηκνῖαι πρὸς τὸ ἴδιον ἀποσκοποῦσαι τοῦτο δρῶσιν.

Lib. III, 9, 2

αὕτη μὲν οὖν ἡ βασιλεία οἷον στρατηγία τις αὐτοκρατόρων καὶ αἰδιός ἐστιν. κτεῖναι γὰρ οὐ κύριος, εἰ μὴ ἐν τινι βασιλείᾳ, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἐξόδοις ἐν χειρὸς νόμῳ.

Fra det foregaaende Kapitel gjøres Overgang til Kongemagten. Dens forskjellige Arter skildres, nemlig 1) det lakedaimoniske Strategie paa Livstid, 2) det barbariske Monarchie, 3) det gammelhelleniske Asymmetie, 4) det heroiske Monarchie. Paa dette Sted tales om det indskrænkede lakedaimoniske Kongedømme. Udtrykket ἐν τινι βασιλείᾳ har med Rette gjort Fortolkerne meget Bryderie. Den gamle latinske Oversættelse af Arctinus udelader det og efter den Giphanius, Schneider og Korais. Göttling siger: τις βασιλεία est primaria regiae potestatis pars apud Lacones, nempe belli praefectura, og efter ham oversætter Stahr: „in einem bestimmten Zweige der königlichen Gewalt“. Men det behøver neppe Beviis, at dette ikke kan hedde paa Græsk: ἐν τινι βασιλείᾳ. Aristoteles har her skrevet: κτεῖναι γὰρ οἱ κύριος, εἰ μὴ ἐν τινι βασιλείᾳ; „thi Kongemagt (hos Lakedaimonierne) indbefatter ikke Berettigelsen til at sælde Dødsdom uden i et enkelt Tilfælde. Det er bekjendt nok, at mange Adjectiver paa ιος vikle mellem 2 og 3 Endelser. Κύριος, der hos Aristoteles sædvanligt er et Adjectiv af 3 Endelser, forekommer uomtvistelig med 2 Endelser i Pol. 3, 10, 2; 5, 5, 12 og 6, 5, 13. Anledningen til, at Aristoteles just her er kommen til at bruge For-

men paa og efter nylig at have brugt den paa α , er, at et lignende Adjectiv af 2 Endelser, *αἰδιος*, er kommen imellem. *Ἐν τῷ*, i et enkelt Tilfælde, er sagt ligesom lib. 3, 11, 10 *ἐπὶ τῶν*, eller længere hen i samme Stykke *εἰ μὴ τρόπον τινά*. *Ἐν τῷ* betyder ogsaa i Met. 5, 3 i et bestemt, givet Tilfælde.

Lib III, 9, 6.

αὐτὰ μὲν οὖν εἰσὶ τε καὶ ἦσαν διὰ μὲν τὸ τυραννικὰ εἶναι δεσποτικά, διὰ δὲ τὸ αἰρεταὶ καὶ ἐκόντων βασιλικὰ.

Talen er her om det barbariske Monarchie og det gammelhelleniske Asymmetie. I Sepulvedas gamle Udgave (Par. 1548) findes Ordene *τυραννικὰ* og *δεσποτικά* i omvendt Orden. Det Samme have adskillige ældre Udgivere og Schneider gjort uden at anføre Grunde. Derimod ere de sidste Udgivere, Götting, Bekker og Stahr, vendte tilbage til Haandskrifternes Læsemaade. Men saafremt vi maae antage, at Aristoteles har udtrykt sig med den sædvanlige Skarphed og Bestemthed, saa har Sepulvedas Udgave bevaret det Rigtige. Spørgsmaalet verserer her imellem *τυραννίς* og *βασίλεια*. Disse ere de tekniske Udtryk. *Δεσποτεία* er et fra Huusforholdet overført Udtryk, som betegner Herredømmet over Ufrige og dernæst en vis for Tyranniet characteristisk Maade at benytte Magten. Saaledes kaldes § 3 det orientalske Monarchie tyrannisk, fordi man der taaler en *ἀρχὴ δεσποτική*. Ogsaa lib. 4, 4, 5 kaldes Demokratiet *δεσποτικόν* som misbrugende Magten; ligesaa lib. 5, 5, 11 Oligarchiet. Derimod fremtræder lib. 4, 11, 5 *μοναρχία τυραννική* som en Statsform. Det fuldstændige Beviis for Rigtigheden af denne Omsetning har jeg endelig fundet i lib. 4 8, 2, hvor Aristoteles, refererende sig til dette Sted og om-

talende de 2 samme Arter af Monarchie, siger: ἦσαν (den hos Aristoteles saa hyppige Brug af Imperfectum for at betegne Noget, som før er sagt) δὲ διὰ μὲν τὸ κατὰ νόμον βασιλικαὶ καὶ διὰ τὸ μοναρχεῖν ἐκόντων, τυραννικαὶ δὲ διὰ τὸ δεσποτικῶς ἄρχειν κατὰ τὴν αὐτῶν γνώμην.

Lib. III, 10, 6.

Ἔτι μᾶλλον ἀδιάρθορον τὸ πολὺ. καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιάρθω-
ρώτερον.

Her opkastes det Spørgsmaal, om det er bedst at regjeres af de bedste Mennesker eller af de bedste Love. Og naar nu Svaret bliver, at Mennesker behøves, fordi Lovene kun kunne bestemme det Almindelige (τὸ καθόλου), saa bliver det atter et Spørgsmaal, om den regjerende Magt bør gives Alle (Demokratie) eller den ene Bedste (Monarchie). Til Forsvar for den Mening, at det bør være Alle, ansføres deels den i 6te Kapitel udviklede Betragtning af en Mængde, som den, hvori der danner sig en potenseret aandelig Kraft, dernæst at en Masse af politisk dannede og velsindede Borgere er mindre udsat for Corruption af Videnskaber og Bevægelser end den Enkelte. I de ovenanførte Ord viser Gjentakelsen og Manglen af Forbindelse, at Texten er fordærvet. Korais har foran καθάπερ tilføjet καὶ; men denne desuden ikke meget passende Tilføielse mangler al Auctoritet. Stahr antager, at Aristoteles har skrevet: ἔτι μᾶλλον ἀδιάρθορον, καθάπερ ἕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων; men det er meget misligt at antage 2 Ord (τὸ πολὺ og ἀδιάρθωρώτερον) paa 2 forskjellige Steder indskudte uden nogen rimelig Grund. Det er da rimeligt, at de overflødige Ord μᾶλλον ἀδιάρθορον τὸ πολὺ ere en almindelig Marginalbemærkning, en kort An-

tydning af Momentet, som urigtig har blandet sig med Texten og at der skal læses

ἔτι καθάπερ ὕδωρ etc.

Lib. III, 11, 1

περὶ δὲ τοῦ βασιλέως τοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν πάντα πράττοντος ὃ τε λόγος ἐφέστηκε νῦν καὶ ποιητέον τὴν σκέψιν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεύς οὐκ ἔστιν εἶδος, καθάπερ εἶπομεν, πολιτείας.

Ordene ὁ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεύς forbigaaes af Schneider og Göttling, som om der ingen Sanskelighed var deri. Imidlertid er de neppe rigtigt forstaaede, som Oversættelserne vise. Stahr har: der durch das Gesetz bestimmte König, hvilket vel skal sige: den ved Loven indskrænkede Konge, i Modsetning til den, der gjør Alt efter sin Willie. Men dette kan aldeles ikke ligge i Ordene. 'Ὁ κατὰ ν. λ. β er den, som fører Navnet ifølge en Lovforanstaltning, der henhører til den specielle Magtfordeling,' men ikke har nogen politisk Betydning som constituerende en egen Statsforfatning. Han er altsaa βασιλεύς κατὰ νόμον, men ikke κατὰ πολιτείαν, af statsretlig men ikke af politisk Betydning, eftersom en saadan permanent Statspost kan finde Sted under enhver Regjeringsforfatning. Stedet ophyses bedst ved lib. 3, 10, 3 τὸ μὲν οὖν περὶ τῆς τοιαύτης στρατηγίας ἐπισκοπεῖν νόμων ἔχει μᾶλλον εἶδος ἢ πολιτείας. Om Forholdet mellem Statsforfatningen samt de denne væsentlig bestemmende Love og den øvrige Lovgivning see lib. 4, 1, 5.

Lib. III, 11, 2

τοῖς γὰρ ὁμοίοις φύσει τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀναγκαῖον καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν κατὰ φύσιν εἶναι, ὡστ' εἶπερ καὶ τὸ

tydning af Momentet, som urigtig har blandet sig med Texten og at der skal læses

ἔτι καθάπερ ὕδωρ etc.

Lib. III, 11, 1

περὶ δὲ τοῦ βασιλέως τοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν πάντα πράττοντος ὃ τε λόγος ἐφέστηκε νῦν καὶ ποιητέον τὴν σκέψιν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεύς οὐκ ἔστιν εἶδος, καθάπερ εἶπομεν, πολιτείας.

Ordene ὁ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεύς forbigaaes af Schneider og Göttling, som om der ingen Sansselighed var deri. Imidlertid er de neppe rigtigt forstaaede, som Oversættelserne vise. Stahr har: der durch das Gesetz bestimmte König, hvilket vel skal sige: den ved Loven indskrænkede Konge, i Modsetning til den, der gjør Alt efter sin Villie. Men dette kan aldeles ikke ligge i Ordene. 'Ὁ κατὰ ν. λ. β er den, som fører Navnet ifølge en Lovforanstaltning, der henhører til den specielle Magtfordeling,' men ikke har nogen politisk Betydning som constituerende en egen Statsforfatning. Han er altsaa βασιλεύς κατὰ νόμον, men ikke κατὰ πολιτείαν, af statsretlig men ikke af politisk Betydning, eftersom en saadan permanent Statspost kan finde Sted under enhver Regjeringsforfatning. Stedet ophyses bedst ved lib. 3, 10, 3 τὸ μὲν οὖν περὶ τῆς τοιαύτης στρατηγίας ἐπισκοπεῖν νόμων ἔχει μᾶλλον εἶδος ἢ πολιτείας. Om Forholdet mellem Statsforfatningen samt de denne væsentlig bestemmende Love og den øvrige Lovgivning see lib. 4, 1, 5.

Lib. III, 11, 2

τοῖς γὰρ ὁμοίοις φύσει τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀναγκαῖον καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν κατὰ φύσιν εἶναι, ὡστ' εἶπερ καὶ τὸ

Lib. III, 11, 4

ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν δοκεῖ κελεύειν
 ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους, ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων
 προστίθησι καὶ θηρίον.

Paa dette Sted, hvor det Spørgsmaal forhandles, om
 Loven eller Menneſket ſkal være det herſkende Princip, læſer
 Bekker med nogle Haandskrifter τὸν νοῦν iſtedenfor τὸν νόμον.
 Paa det følgende Sted, have Haandskrifterne τὸν θεὸν καὶ
 τοὺς νόμους undtagen P. I, ſom læſer τὸν νοῦν καὶ τοὺς
 νόμους. Endelig har codex Vossianus τὸν θεὸν καὶ τὸν
 νοῦν μόνους, hvilken Læſemaade Schneider og Korais uden
 videre at angive Grunden have optaget. Götting og Stahr have
 τὸν νόμον og paa det andet Sted τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους.
 Det er altsaa klart, at de lignende Ord νοῦν og νόμον have
 forvirret Aſſkriverne, og at de nyere Udgivere med mere eller
 mindre heldig Taft have ſøgt at reſtituere Ariſtoteles's Ord,
 men uden beſtemt Baſis. Førſt maae vi da erklære Bekkers
 Tert for abſolut urigtig. Her er den beſtemteſte Modſætning
 imellem νόμος og ἄνθρωπος, ſaa at der ikke kan være Tale
 om νοῦς paa dette Sted. Det er derfor beſynderligt, at
 ogsaa Biefe har overſat Stedet efter denne Læſemaade i ſin
 Philoſophie des Ariſtoteles Berl. 1842 2 Deel Pag. 288.
 Stahrs og Göttings Tert τοὺς νόμους er i høi Grad
 tautologiſt og vilde røbe en beſynderlig Tankeløſhed hos
 Ariſtoteles. Codex Vossianus har alene opbevaret den
 rette Læſemaade νο(νν) μο(νο)υς, hvoraf den almindelige
 er opſtaaet ved en forkeert Sammentrækning af Aſſkriverne.
 Altsaa: den, der lader Loven raade, lader θεός og νοῦς
 ene raade. Iſtedenfor νοῦν kunde Ariſtoteles ogsaa have
 ſagt λόγον, ſom han har udtrykt ſig paa et lignende Sted
 i Eth. Nic. 5, 10 διὸ οὐκ ἐῴμεν ἄρχειν ἄνθρωπον,
 ἀλλὰ τὸν λόγον og Eth. Nic. 10, 10 ὁ νόμος λόγος ὢν

ἀπό τινος φρονήσεως καὶ νοῦ. Men han har her nævnet *θεός* og *νοῦς* som de *Drδ*, hvormed han betegner de allerhøieste aandelige Principer i den stærkeste Modsætning til *θηρίον*. Disse *Drδ* forbindes ogsaa i *Eth. Nic. lib. 1, 14* som Exempler paa Væsenhedens Kategorie. *Drδet νοῦς*, navnlig med Bestemmelsen *ποιητικός* (i *Modf.* til *παθητικός*, see *Aristot. de anima lib. 3, 5*) betegner et ikke ganske klart Punkt i den aristoteliske Philosophie, det Punkt, hvori den guddommelige og menneskelige Tanke mødes. *Νοῦς* er den sig selv tænkende guddommelige Tanke, Enheden af Tanken og det Tænkte *Met. lib. 10, 7*. Hos Mennesket adskilles den bestemt fra de øvrige Sjæleevners organiske Række de *gen. an. lib. 2, 3*. Den er Menneskets egentlige Væsen *Eth. Nic. lib. 9, 8*, den vælger altid det Bedste *de anima lib. 3, 10, 4*, den er guddommelig *Eth. Nic. lib. 10, 7*, *Eth. magn. lib. 1, 35*, *Met. lib. 9, 9* de *an. lib. 1, 4, 14*, og det Høieste i Mennesket de *an. lib. 1, 5, 12*.

Lib. III, 11, 6

ἔτι κυριώτεροι καὶ περὶ κυριωτέρων τῶν κατὰ γράμματα νόμων οἱ κατὰ τὰ ἔθνη εἰσὶν, ὥστε τῶν κατὰ γράμματα ἀνθρώπος ἀρχῶν ἀσφαλέστερος, ἀλλ' οὐ τῶν κατὰ τὸ ἔθος.

Her fremstiller Aristoteles deres Anskuelse, som mene, at Loven skal være det egentlige Overhoved, det egentlige Regjeringsprincip, men at Mennesket som et secundært Princip tjenende skal supplere og i det Concrete anvende den; thi Lovens Natur er det, at den er en styrende Fornuft, medens den menneskelige Regjering er underkastet lavere Videnskaber. Loven er det Upartiske (*τὸ μέσον*); dette gjælder allerede om skrevne Love, men endnu mere om den uskrevne ethiske Lov.

I det ovenanførte Sted lyde Ordene ὡς τῶν etc. i Arretinus's gamle Oversættelse fra 1538 saaledes: quare si minus fallitur. Det Samme er Tilfældet i den endnu ældre lat. Oversættelse af Guilielmus de Moerbecke. Derefter have Schneider og Korais tilføjet εἰ καί, men de senere Udgivere Göttling, Bekker og Stahr ere vendte tilbage til det Gamle. Spørgsmaalet, som skal afgjøre Sagen, er: hvad Aristoteles her nødvendig har villet skrive, om han nemlig har kunnet sige, hvad Stahr oversætter: so daß ein Mensch als Herrscher wohl zuverlässiger ist als jene, aber nicht als diese. Dette maae vi paa det Bestemteste benægte. I hele denne Sammenhæng udtales afgjort den Anskuelse, at Overherredømmet tilkommer Loven og ikke Mennesket, see § 3 τὸν ἄρα νόμον etc. Ved de parembatistiske Statsforfatninger sættes det ogsaa altid som den yderste Overdrivelse, at ikke Loven, men Personer udgjøre den øverste bestemmende Magt. Derfor sluttes ogsaa denne Undersøgelse som færdig i § 6, og der gaaes over til et nyt Spørgsmaal, om det menneskelige secundære Regjeringsprincip bør repræsenteres af Een eller Flere, der hvor Loven i sin Almindelighed ikke kan bestemme det Concrete, ἐπεὶ περὶ ὧν δυνατός (se. ὁ νόμος διορῆσθαι), οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ περὶ τούτων, ὡς οὐκ ἂν ἄριστα ὁ νόμος ἄρξει καὶ κρίνειν. Følgelig maa Aristoteles nødvendig have skrevet εἰ καί, men disse Ord ere udeladte af Afscrivere, der ikke forstode Brugen af ἀλλά i Eftersætningen.

Lib. III, 11, 12

καθάπερ γὰρ εἶρηται πρότερον, οἱ μόνον οὕτως ἔχει κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ προσφέρειν εἰάθασιν οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες, οἱ τε τὰς ἀριστοκρατικὰς καὶ οἱ τὰς

ὀλιγαρχικὰς καὶ πάλιν οἱ τὰς δημοκρατικὰς. πάντες γὰρ κατ' ὑπεροχὴν ἀξιοῦσιν, ἀλλ' ὑπεροχὴν οἱ τὴν αὐτὴν ἀλλὰ (καὶ) κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν.

Talen er her om, at hvis en Enkelt eller en Slægt udmærker sig og rager høit op over alle andre ved Dygtighed og store Fortrin, da er det billigt, at en saadan Slægt bliver kongelig og en saadan Enkelt Konge. Til at oplyse dette Sted har Gøttling Intet anført. Schneider og Korais have, fordi οὐ μόνον mangler det sædvanlig Tilsvarende i det andet Led, tilføiet καὶ efter ἀλλά. Dette bifalder Stahr, som oversætter saaledes: denn, wie früber gesagt worden, entspricht dies nicht nur demjenigen Begriff des Gerechten — — — — — sondern auch dem von uns früber Gesagten. Men ved en nøiere Betragtning af Stedet ville vi finde store Vanskeligheder. For det Første møde vi her det tautologiske Udtryk: „som det forhen er sagt, forholder det sig saaledes ikke blot ifølge det Retfærdiges Begreb, men ogsaa ifølge det forhen Sagte“. Dernæst hvad er det Sagte? Netop intet Andet end det Retfærdige, hvorom ogsaa Alt maa dreie sig i disse politiske Spørgsmaal. Derfra var han nemlig gaaet ud paa det Sted, hvortil her sigtes, nemlig Lib. 3, 8, 1 og 7, ligesom ogsaa det Efterfølgende, som ved Partiklen οὐτε γὰρ udvikler og forklarer det umiddelbar Foregaaende, netop ogsaa gaaer ud paa det Retfærdige. Det synes altsaa vist, at ikke καὶ, der kun yderligere fremhæver denne Tautologie, bør tilføies, men at de aldeles meningsforstyrrende Ord οὐ μόνον ere tilfattede af En, der ligesom de nyere Fortolkere søgte en Relation mellem κατὰ τὸ δίκαιον og κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν. Men naar denne Udvæert bortskjæres, kommer Alt i den naturlige Orden. Ordene ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν høre nemlig til det umiddelbar Foregaaende, og Meningen er: Alle bestemme den politiske Stilling baade i Aristokra-

tiet, Oligarchiet og Demokratiet efter et vist Fortrin, men ikke det samme, men saaledes som forhen er viist: Nogle efter Fødsel, Andre efter personlige Fortrin, Andre efter Rigdom. Ordforbindelsen ἀλλ' οὐ — ἀλλά kan ikke støde Nogen, den er ikke sjelden hos Aristoteles. See lib. 3, 5, 8 ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἀλλὰ τοῖς ἰσοῖς.

Lib. IV, 3, 1—2

καὶ τῶν γνωρίμων εἰσὶ διαφοραὶ καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ μεγέθη τῆς οὐσίας οἷον ἵπποτροφίας. τοῦτο γὰρ οὐ ῥάδιον μὴ πλουτοῦντας ποιεῖν. Διόπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὅσαις πόλεσιν ἐν τοῖς ἵπποις ἢ δύναμις ἦν, ὀλιγαρχίαι παρὰ τούτοις ἦσαν. ἐχρῶντο δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους ἵπποις πρὸς τοὺς ἀστνγείτονας οἷον Ἐρετριεῖς καὶ Χαλκιδεῖς καὶ Μάγνητες οἱ ἐπὶ Μαυάνδρῳ καὶ τῶν ἄλλων πολλοὶ περὶ τὴν Ἀσίαν. ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλοῦτον διαφοραῖς ἔστιν ἡ μὲν κατὰ γένος, ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν etc.

Efter at der i den foregaaende Bog er talt om de 2 Hovedformer af Statsforfatning, Aristokratie og Kongedømme, staaer endnu den 3die tilbage, nemlig Politie, samt de 3 Paresbaser, Demokratie, Oligarchie, Tyrannie. Af disse vil han først særskilt omtale de 2 Former, der i de jævnlige Modfætninger forekom i Hellenernes udbredte Statspraxis, nemlig Oligarchie og Demokratie. Som Indledning til disse Undersøgelser bemærker han, at Aarsagen til Statsforfatningernes Mængde er at søge i de forskjellige Elementer, hvoraf Staten bestaaer, Rige og Middelformuende, alle disse atter enten vaabendygtige eller ikke, Almuen enten agerdyrkende, handels- eller haandværksdrivende. Og saa blandt de Formuende gives der Forskjelligheder, begrundede deels paa Formuens Natur, deels paa dens Størrelse. Saaledes er nemlig Stedet at tage, at πλοῦτος

noget udhæves og forstaaes om Formuens eiendommelige Beskaffenhed, da der ellers ved det dobbelte *καί* bliver en Tautologie forbunden med Udeladelse af et vigtigt Moment. Derfor ogsaa § 2 *ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλοῦτον διαφοραῖς*. Som et oplysende Exempel paa begge Dele anføres de forskjellige Størrelser af *ἵπποτροφία*, som en Art af *πλοῦτος*. Ved dette Exempel foranlediges Aristoteles til at tilføie nogle indskudte Bemærkninger, efter hvilke han vender tilbage til de andre Arter af Forskjelligheder foruden Rigdom, nemlig *γένος* og *ἀρετή*. Stedet maa altsaa interpungeres saaledes: *οἷον ἵπποτροφίας (τοῦτο γὰρ — — — — ποιεῖν. διόπερ* (ikke med Stahr og Gøttling *Διόπερ) ἐπὶ τῶν — — — — — — — — — — περὶ τὴν Ἀσίαν). ἔτι πρὸς etc.*

Lib. IV, 3, 5.

Μάλιστα μὲν οὖν εἰώθασιν οὕτως ὑπολαμβάνειν περὶ τῶν πολιτειῶν. ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον ὡς ἡμεῖς διειλομεν, δυοῖν ἢ μιᾶς οὔσης τῆς καλῶς συνεστηκυίας τὰς ἄλλας εἶναι παρεκβάσεις τὰς μὲν τῆς εὖ κεκραμένης ἀρμονίας, τὰς δὲ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ὀλιγαρχικὰς μὲν τὰς συντονωτέρας καὶ δεσποτικωτέρας, τὰς δ' ἀνεμιμένας καὶ μαλακὰς δημοτικάς.

Stedet oversættes saaledes af Stahr: Diese ist also die gång und gäbe Eintheilung der Staatsverfassungen. Nichtiger aber und besser ist die unsrige, daß zwei etc. Saaledes ogsaa af Lindau, og paa samme Maade er det forstaaet og interpungeret af alle andre Udgivere. Aristoteles havde i det Foregaaende fremsat sit System af Regjeringsformer, nemlig Kongedømme, Aristokratie og Politie. Nu bemærker han § 4, at Andre opstille ikke en Trichotomie, men en Dichotomie, nemlig Demokratie og Oligarchie, idet de henseere Aristokratiet til Oligarchiet og Politiet til Demokratiet; men

naar Sagen forholder sig saaledes, hvor kan han da sige: *ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον, ὡς ἡμεῖς διέλλομεν*; thi han havde jo hverken nævnet 1 eller 2 Arter af Statsforfatning, men 3. Hvorledes kan han overhovedet gjøre de Andres Mening til sin og dog sætte den over den anden, hvilken er den samme? Desuagtet er der i Texten ingen Feil, men hele Forvirringen er opstaaet af en forseilet Interpunction, idet man her som oftere har glemmt Parenthesen. Der skal altsaa læses *Μάλιστα — — — — τῶν πολιτειῶν (ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον, ὡς ἡμεῖς διέλλομεν), δυοῖν* etc. hvilke Ord slutte sig umiddelbart til det Foregaaende foran Parenthesen. Ordet *δυοῖν* gaaer paa de nylig nævnte Statslærere, der antog Oligarchie og Demokratie som Hovedarterne, *μῆς* er at hense til de Politikere, der som Platon eller Hippodamos opstillede een bestemt Statsform som politisk Ideal. Ved denne Interpunctionsforandring synes mig Banfeligheden fuldkommen løst.

Lib IV, 3, 8.

ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα μόρια καὶ τοῦ δήμου καὶ τῆς ὀλιγαρχίας εἰσὶν, ἔτι διαληπτέον, ὡς οὐτ' ἂν οἱ ἐλεύθεροι ὀλίγοι ὄντες πλειόνων καὶ μὴ ἐλευθέρων ἄρχωσι, δῆμος, οἷον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ καὶ ἐν Θήρᾳ (ἐν τούτων γὰρ ἑκατέρᾳ τῶν πόλεων ἐν ταῖς τιμαῖς ἦσαν οἱ διαφέροντες κατ' εὐγένειαν καὶ πρῶτοι κατασχόντες τὰς ἀποικίας, ὀλίγοι ὄντες πολλῶν), οὐτ' ἂν οἱ πλούσιοι διὰ τὸ κατὰ πλῆθος ὑπερέχειν, δῆμος, οἷον ἐν Κολοφῶνι τὸ παλαιόν.

For at man kan faae et Begreb om det Virvar af Meninger, som har dannet sig om ovenansførte Sted, vil jeg henvise til Stahr's Note, hvori de forskjellige Forklaringer findes samlede. Al denne Forvirring troer jeg er opstaaet af Mangel paa skarp Opfatning af Aristoteles's Tankegang.

Han siger § 6, at Demokratie og Oligarchie ikke maae væsentlig opfattes efter numeriske Bestemmelser. Snarere maa Demokratiet bestemmes som den Statsform, hvori de Frie regjere, og Oligarchiet som den, hvori de Rige regjere. Mængde og Faahed nedsættes herved til ydre accessoriske Bestemmelser (*συμβεβηκότα*). Dog kan det ikke blive ved den første Bestemmelse alene. Thi sæt, at de Frie i ringe Tal herskede over Flere, saa blev det dog ikke Demokratie, og hvor de Rige i stor numerisk Overlægenhed herskede, blev det dog ikke Oligarchie; men alle disse Momenter maae forenes; hvor altsaa de Frie og Fattige i større Taloverlægenhed herse, der er Demokratie; hvor de Rigere og Udlere i ringere Tal herse, der er Oligarchie. At denne Tankegang er den rigtige og nødvendige, troer jeg er klart; og man vil saaledes fra dette Punkt kunne bedømme Fortolkernes forskjellige Forsøg. Det vil altsaa være indlysende, at der vel, som Schneider formoder, er kommet til at staae *δημος* istedenfor *ὀλιγαρχία*, men ikke, som han troer, paa det første, men paa det sidste Sted. Aristoteles vil just her vise, at *ἐλευθερία* ikke er den udtømmende Bestemmelse for Demokratie, og *πλοῦτος* ikke for Oligarchie. I § 6 vilde han derimod vise, at *πλήθος* og *ὀλιγότης* ikke vare de udtømmende Bestemmelser, og derfor vare Exemplerne der omvendte. Den Statsform, hvori enten de Rige med numerisk Overvægt eller de Fattige i numerisk Minoritet regjere, er efter Aristoteles Mening her (anderledes Lib. 3, 5, 7) hverken Demokratie eller Oligarchie. Ved den af os foretagne Forandring komme desuden Ordene i Samklang med den Orden, hvori de overalt staae i §§ 6, 7 og 8. Jeg troer ogsaa, at det vil blive klart, at Gøttlings Forklaring ikke er tilfredsstillende. Navnlig har Aristoteles slet ikke bestræbt sig for at vise, at *ἐλευθερία* er et nødvendigt Moment i Demokratiet. Dette

var naturligviis ogsaa efter den antike Anskuelse høist overflødig. Om Ufrie som Deeltagere i Staten og active Medlemmer af Statsstyrelsen kunde der aldrig blive Tanke eller Tale, og Frihed er her blot den almindeligste Bestemmelse, Udtrykket for, at Alle, den hele Mængde tager Deel i Regjeringen; thi, som det hedder Lib. 3, 5, 7 τῆς δ' ἐλευθερίας μετέχουσι πάντες. Derfor er det ogsaa uomtvisteligt, at Ordene καὶ μὴ ἐλευθέρων, ere en Tilfætning for at faae en Modfætning til ἐλεύθεροι ligesom πλειόνων til ὀλίγοι. Om de Ufrie eller Slaver kan her fornuftigviis ikke være Tale, og dette viser sig ogsaa tilstrækkeligt i det af Aristoteles anførte Exempel; i Apollonia og Thera var det den høiere Adel og Coloniens første Stiftere, der havde Dvervægt over de andre Borgere, som dog naturligviis vare frie.

Lib. IV, 3, 9—11.

ὥσπερ οὖν εἰ ζώου προηρούμεθα λαβεῖν εἶδη, πρῶτον ἂν ἀποδιωρίζομεν ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῶον, οἷον ἐνιά τε τῶν αἰσθητηρίων καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν καὶ δεκτικόν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν, πρὸς δὲ τοῦτοις οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν. Εἰ δὴ τοσαῦτα εἶδη μόνον, τούτων δ' εἶεν διαφοραί, λέγω δ' οἷον στόματός τινα πλείω γένη καὶ κοιλίας καὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὃ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζώων (οὐ γὰρ οἷόν τε ταῦτὸν ζῶον ἔχειν πλείους στόματος διαφορὰς, ὁμοίως δὲ οὐδ' ὧτων), ὥσθ' ὅταν ληφθῶσι τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ ποιήσουσιν εἶδη ζώου, καὶ τοσαῦτ' εἶδη τοῦ ζώου, ὅσαιπερ αἱ συζεύξεις τῶν ἀναγκαίων μορίων εἰσίν. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν.

Den første Sætning ὥσπερ οὖν εἰ mangler Eftersætning,

hvilket ingen af Fortolkerne eller Oversætterne synes at have bemærket. Stedet maa altsaa interpungeres saaledes: ὅσπερ οὖν εἰ — — — — — πᾶν ἔχειν ζῶον — οἷον ἐνιά*) — — — — — τῶν ἀναγκαίων μορίων εἶσιν — τον αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν. At Eftersætningen hos Aristoteles jævnlig forbindes med δέ, især hvor den følger i længere Frastand paa Forsætningen, og Sætningens Form ved Parentheser og Mellemsetninger er fordunklet, er før omtalt. Nu viser det sig tillige, hvorfor πολιτειῶν er Genitiv. Fra Forsætningen nemlig, suppleres den fuldstændige Sætning saaledes: τ. α. δ. τ. κ. τ. ε. π. εἰ προαιρούμεθα λαβεῖν εἶδη, πρῶτον ἀποδιορίζομεν s: ἀποδιοριστέον ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶσαν ἔχειν πολιτείαν.

Lib IV 5, 1.

ἄλλο δὲ, ὅταν ἀπὸ τμημάτων μικρῶν ὧσιν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἰρῶνται αὐτοὶ τοὺς ἐλλείποντας.

Det er vist nok, at Læsemaaden μικρῶν har Haandskrifternes Auctoritet for sig (see Stahr's Note Pag. 98, Bekker Pag. 1292), og er optaget af de fleste Udgivere, blandt de nyere af Götting og Stahr. Imidlertid er Læsemaaden μακρῶν heller ikke uden al Spor af haandskriftlig Auctoritet; den findes i gamle Udgaver og er af adskillige senere Udgivere, som Schneider, Korais og Bekker, optaget. Da nu tillige Forskjellen mellem disse Læsemaader er saa ringe, at der let kunde opstaae en Forverling, bør vi her undersøge, hvilket af disse modsatte Epitheta Aristoteles har maattet mene, for efter bestemte Grunde at kunne vælge, hvad Udgiverne efter et Skjøn synes at have gjort. Naar jeg altsaa mener, at

*) Her indskydes parenthetisk det enkelte bestemte Exempel, som udsærligt udvikles.

her bør læses *μακρῶν*, troer jeg at kunne understøtte denne Mening med følgende Grunde: 1) Her tales overhovedet om Oligarchie, som efter den stadige aristoteliske Definition tilhører *οἰ πλούσιοι, ἔμποροι*, ligesom ogsaa **Lib 4, 7, 3** Oligarchiets Væsen siges at bestaae i, at Regjeringen beroer paa *μακρὸν τμήμα*. En *μικρὸν τμήμα* fordreides ogsaa i visse Demokratier (**Lib 4, 5, 3**). 2) Her er en Klimax: a) en mindre betydelig (men ikke ringe) Formue hos en ikke affluttet Klasse, b) en betydelig Formue, hvis Ihændehavere supplere sig ved Cooptation enten i en større eller mindre Kreds, c) det Samme med Arvelighed, d) det Samme med et uindskrænket, af Loven ikke bundet Regimente. Det er viensynligt, at kun den 1ste Klasse af Oligarchie noget indskrænker de timokratistiske Fordringer. 3) Paa Parallelstedet i §§ 6 og 7 tillægger Aristoteles selv den 1ste Klasse med de meest indskrænkede timokratistiske Fordringer dog ikke en ringe Formue, men *οὐσίαν ἐλάττω καὶ μὴ πολλήν λίαν*, den anden derimod en større Formue; ogsaa paa et andet Parallelsted **Lib. 4, 11, 6** omtales kun ved den 1ste Klasse en Indskrænkning i de timokratistiske Fordringer, men dog selv ved denne Klasse ikke med Ordet ringe, men *τιμήματα μετριώτερα*. 4) Endelig maa jeg i Modsetning til Gottlings Ord, som bifaldes af Stahr: *si μακρῶν scripsisset Aristoteles, eum scripsisse etiam μακρῶν μὲν, αἰρῶνται δὲ fere pignore contenderem*, paastaae, at netop hvis der læstes *μικρῶν*, maatte da staae *μὲν — δέ*; thi saa vilde den anden Sætning i Modsetning til den første udhæve det Oligarchiske i Regjeringsformen.

Lib. IV, 5, 4 —

ἕτερον δὲ εἶδος διὰ τὴν ἐχομένην αἴρεσιν. ἔστι γὰρ καὶ πᾶσιν ἐξεῖναι τοῖς ἀνυπευθύνοις κατὰ τὸ γένος, μετέχειν μὲντοι δυναμένοις σχολάζειν.

Eigesom i Cap. 4, 2 og 3 de forskjellige Arter af Demokratie nærmest vare skildrede med Hensyn til Betingelserne for og Graden af Folkets politiske Magt, saaledes tages her nærmest Hensyn til de i disse Statsformer væsentligste Bestanddele af Befolkningen og Borgernes derpaa begrundede factiske Deeltagelse i Regjeringen og dennes Indvirkning paa Magtens Grad, hvorved det væsentlig kommer i Betragtning, om den middelmaadig formuende og arbejdende Klasse eller den fattige og ørkesløse Befolkning faaer virkelig Andeel i Regjeringen. Først omtales nu den Stat, hvori den overvejende Deel af Befolkningen er agerdyrkende og arbejdende, og hvor der kræves en indskrænket Censur til Deeltagethed i Regjeringen; saa den, hvori en pletfri Herkomst, derpaa den, hvori den blotte Fribaarenhed hjemler Udgang til Deeltagelse i Regjeringen. Alle disse Former have dog det tilfælleds, at den factiske Deeltagelse i Regjeringen beroer paa Evnen til at skaffe sig det fornødne Dium dertil, men da dette er indskrænket ved det nødvendige Arbeide for Livets Dphold, begrændses ogsaa den megen Regjeren; man stiller Loven i Spidsen som Regjeringens Princip og indskrænker sig til de nødvendige Folkforsamlinger. Underledes forholder det sig i det egentlige Schlokratie, hvori Deeltagelse i Regjeringen betales og derfor bliver tilgjængelig for den store ledige Masse. Man seer nu den Sammenhæng, hvori de ovenansførte Ord staae; jeg troer ogsaa, at det er klart, at Ordet *αἰρεσις* ikke kan forståes. Hvor forskjellige Forklaringer der ere forsøgte, kan eftersees hos Schneider, men de tilfredsstillende ligesaalet som Stahrs Oversættelse: die Wählbarkeit der nächstfolgenden Klassen eller Göttings Forklaring: *eorum ad magistratus electio, qui secundo loco post agricolas ab Aristotele numerabantur*. Men denne Forklaring er yderst vilkaarlig. Hverken kan *ἐχομένην* staae i nogen directe Relation til hvad der er sagt i 3die Capitel,

heller ikke er her Tale om noget Valg eller om Magistrater; her tales om Folkets almindelige Deelagtighed i Regjeringen, det være sig nu Raadet, Forsamlingen eller Øvrighedsposter. Heller ikke er det rigtigt, naar Gottling i sin Note henfører τὸ περὶ τὰς τέχνας til den 2den af Demokratiet's 4 Klasser. Τὸ περὶ τὰς τέχνας er τὸ βάνανσον ifølge Lib. 4, 3, 11; men, som vi see af Lib. 4, 10, 2 danner τὸ βάνανσον ikke den anden, men den sidste og sletteste Art af Demokratie. — Jeg formoder, at der istedenfor αἴρσειν har staaet αἰτίαν, og at ἐχομένην αἰτίαν betyder en sig dertil sluttende, lignende Grund. Saaledes i samme Sammenhæng § 3 διὰ ταύτας τὰς αἰτίας, § 4 διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, § 5 διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας. Det Følgende mener jeg bør oversættes saaledes: Her er det Tilfældet, at Alle med pletfri Herkomst (οἱ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν ἐλεύθερον Lib. 4, 4, 1) have Udgang til Regjeringen, men deeltage i Virkeligheden kun deri, naar de kunne anvende deres Tid derpaa. For δυναμένους synes 3 Pariserhaandskrifter (H. P. 2, P. 3) at have opbevaret den rette Læsemaade δυναμένους. Endelserne οἱ og οὐς forverles ikke sjelden og kunde det her saameget lettere, som Dativ gik iforveien.

Lib. IV, 5, 5—6.

τὰ μὲν οὖν τῆς δημοκρατίας εἶδη τὸσαῦτα καὶ τοιαῦτα διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας ἐστίν. Τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν μὲν πλείους ἔχωσιν οὐσίαν etc.

Saaledes læses i alle Haandskrifter og Udgaver, men det er aabenbart, skjøndt ikke bemærket af Udgiverne, at Ordene τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν etc. ikke hange rigtigt sammen. Der bør læses og interpungeres saaledes: τὰ μὲν οὖν — — — — ἐστίν, τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας. ὅταν μὲν etc. Hele Feilen bestaaer i, at det ene δε er bortfalden

efter det andet. At οὗτος (her τοσοῦτος og τοιοῦτος) bruges med efterfølgende ὅδε, ligesom det latinske hic-ille, saaledes at det Første refererer sig til det nylig Dmtalte, det Andet til hvad der nu skal nævnes, er bekjendt nok. Nu kommer ogsaa den efterfølgende Dpregning af de oligarchiske Former ὅταν μὲν—ἐὰν δὲ etc. i sin naturlige Forbindelse med det Foregaaende.

Lib. IV, 6, 1.

Λοιπὸν δ' ἐστὶν ἡμῶν περὶ τε τῆς νομιζομένης πολιτείας εἰπεῖν καὶ περὶ τυραννίδος.

Efter at have gjennemgaaet Demokratiet og Oligarchiet tilligemed nogle aristokratistiske Former kommer han med disse Ord til Politiet og Tyranniet. Haandskrifterne have i Almindelighed νομιζομένης. Dog har P. 1 ὀνομαζομένης, og ligesaa P. 4 over Linien. Dette findes ogsaa hos Aretinus samt i adskillige gamle Udgaver (see Stahr Pag. 101) og er optaget af Schneider og Korais. Ordene Aristokratie og Politie ere tvetydige. Aristokratie, i den høiere og ideelle Betydning, er den Forfatning, hvor de Bedste herske, hvor Begrebet af en god Mand og Borger ere congruente. See lib. 4, 5, 10. Ordet Politie er egentlig en Bencævnelse paa al Statsforfatning; men da der desforuden ere adskillige bestemte Former, som med et mere specielt og brugeligt Navn kaldes Aristokratie og Politie, navnlig de mellem Oligarchie og Demokratie staaende Former, som enten helde meest til Demokratie (Politeia) eller ved et Hensyn til ἀρετή og παιδεία nærme sig mere til Oligarchie (Aristokratia), saa sætter Aristoteles til disse tvende, naar de bruges ikke i den høiere eller almindelige, men i den vulgære eller specielle Betydning, meget jævnlig Ordene καλούμενος eller ὀνομαζόμενος. Saaledes lib. 4, 5, 9, lib. 4, 7, 6, lib. 4, 9, 2,

lib. 5, 5, 11, lib. 5, 6, 3 og 4, lib. 5, 5, 11, lib. 6, 1, 3 og lib. 6, 4, 1 etc. Om altsaa end Ordet *νομιζομένης* kan forstaaes, saa er det dog rimeligt, at Aristoteles ogsaa her har brugt den sædvanlige Formel, hvormed han ellers overalt og udelukkende betegner denne Gjenstand.

Lib. IV. 11, 4

ἄλλος δὲ τρόπος τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς εὐθύνas ἀπαντᾶν (πάντας) τοὺς πολίτας, καὶ περὶ πολέμον βουλευσομένους καὶ συμμαχίας, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς διοικεῖν αἰρετὰς οὕσας, ὅσας ἐνδέχεται.

De 3 Hovedpunkter i Staten, paa hvis forskjellige Bilskaar og Stilling Statsforfatningernes Forskjellighed beroer, er den beraadslaende Magt, Magistraterne og den dømmende Magt. Aristoteles fremstiller først de forskjellige Maader, hvorpaa i Demokratiet Alle kunne have Deel i disse Virksomheder, dernæst de mere oligarchiske Former for denne Deelagtighed, og endelig de aristokratiske og politiske Former og disses Sammensmeltninger. — Jeg vil her blot befrie dette Sted fra en overflødig Til sætning af den sidste Udgi ver, nemlig Ordet *πάντας*. Stahr's Note herom lyder saaledes: *persvasum habeo antiquitus exstitisse ἀπαντᾶν πάντας τοὺς πολίτας*. Etenim *πάντας* ut abesse vix potest, ita facillime potuit omitti propter verbi proximi simillimum sonum. Men dette er fuldkommen ufor nødent. At det gjælder om alle Borgere, ligger nødvendig i den hele Argumentation og behøver følgelig ikke paa hvert Sted at gjentages. Det er udtryffeligt sagt i Begyndelsen af § 3 *εἰσὶ δὲ οἱ τρόποι τοῦ πάντας πλείους, εἰς μὲν* etc. Den første Art af Deeltagelse var den, hvori vel Alle tage Deel, men ikke samlede, altsaa vel *πάντες*, men ikke *ἄθροοι*, en Slags succes sive Repræsentation, der efterhaanden gaaer igjennem den

lib. 5, 5, 11, lib. 5, 6, 3 og 4, lib. 5, 5, 11, lib. 6, 1, 3 og lib. 6, 4, 1 etc. Om altsaa end Ordet *νομιζομένης* kan forstaaes, saa er det dog rimeligt, at Aristoteles ogsaa her har brugt den sædvanlige Formel, hvormed han ellers overalt og udelukkende betegner denne Gjenstand.

Lib. IV. 11, 4

ἄλλος δὲ τρόπος τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς εὐθύνas ἀπαντᾶν (πάντας) τοὺς πολίτας, καὶ περὶ πολέμου βουλευσομένους καὶ συμμαχίας, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχῆς διοικεῖν αἰρετὰς οὕσας, ὅσας ἐνδέχεται.

De 3 Hovedpunkter i Staten, paa hvis forskjellige Bilskaar og Stilling Statsforfatningernes Forskjellighed beroer, er den beraadslaaende Magt, Magistraterne og den dømmende Magt. Aristoteles fremstiller først de forskjellige Maader, hvorpaa i Demokratiet Alle kunne have Deel i disse Virksomheder, dernæst de mere oligarchiske Former for denne Deelagtighed, og endelig de aristokratiske og politiske Former og disses Sammensmeltninger. — Jeg vil her blot befrie dette Sted fra en overflødig Til sætning af den sidste Udgifter, nemlig Ordet *πάντας*. Stahrs Note herom lyder saaledes: *persvasum habeo antiquitus exstitisse ἀπαντᾶν πάντας τοὺς πολίτας*. Etenim *πάντας* ut abesse vix potest, ita facillime potuit omitti propter verbi proximi simillimum sonum. Men dette er fuldkommen uforment. At det gjælder om alle Borgere, ligger nødvendig i den hele Argumentation og behøver følgelig ikke paa hvert Sted at gjentages. Det er udtryffeligt sagt i Begyndelsen af § 3 *εἰσὶ δὲ οἱ τρόποι τοῦ πάντας πλείους, εἰς μὲν* etc. Den første Art af Deeltagelse var den, hvori vel Alle tage Deel, men ikke samlede, altsaa vel *πάντες*, men ikke *ἀθρόοι*, en Slags succesziv Repræsentation, der efterhaanden gaaer igjennem den

Oligarchie. Her har Stahr og Götting Uret imod Bekker, der med Lambinus refererer Ordene ὡσερ καὶ πρότερον til det Foregaaende og altsaa sætter Kommaet efter πρότερον; thi Underordning under Loven have begge Klasser tilfældes. Om Aristoteles her maaskee har characteriseret ὀλιγαρχικόν f. Ex. ved ἀριστοκρατικῶς, ligesom lib. 4, 12, 13 πολιτικὸν ἀριστοκρατικῶς, hvilket var et passende Epitheton ved dette Valgoligarchie, tør jeg ikke med Visshed afgjøre. Dgsaa paa det sidste Sted synes Texten corrumperet; maaskee har der staaet ὀλιγαρχί[αν δυναστευτέ]κην, saa at Uffskriverens Die er gaaet fra det ene i til det andet.

Lib. IV, 11, 7

ὅταν δὲ τινῶν τινές, οἷον πολέμου μὲν καὶ εἰρήνης καὶ εὐθυνηῶν πάντες, τῶν δὲ ἄλλων ἄρχοντες, καὶ οὗτοι αἰρετοὶ ἢ κληρωτοί, ἀριστοκρατία μὲν ἢ πολιτεία. ἐὰν δ' ἐνίων μὲν αἰρετοί, ἐνίων δὲ κληρωτοί (καὶ κληρωτοὶ ἢ ἀπλῶς ἢ ἐκ προκρίτων) ἢ κοινῇ αἰρετοὶ καὶ κληρωτοί, τὰ μὲν πολιτείας ἀριστοκρατικῆς ἐστὶ τούτων, τὰ δὲ πολιτείας αὐτῆς.

Fortfat Skildring af de politiske Elementers Blandingsforhold. Haandskrifterne afverle her imellem ἢ og ἢ πολιτεία. Udgiverne have valgt efter Skjøn, de sidste, Götting, Bekker og Stahr have ἢ. Men dette er urigtigt. Mon en Statsforfatning, hvori Folket afgjør Krig og Fred samt kræver til Regnskab, og lodkastede Magistrater afgjøre det Dvrige, kan kaldes Aristokratie? Hvilke specielt aristokratiske Elementer findes vel her? Bistnok ingen; thi foruden Folkets store umiddelbare Magt saa er tillige Magistraternes Lodkastning af demokratisk Natur. See lib. 4, 7, 3 λέγω δ' οἷον δοκεῖ δημοκρατικὸν μὲν εἶναι τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχάς, τὸ δ' αἰρετὰς ὀλιγαρχικόν, og strax efter ἀριστοκρατικὸν

τοῖνυ καὶ πολιτικὸν τὸ ἐξ ἑκατέρας ἑκάτερον λαβεῖν, hvilket Sted meget ligner vort og viser, hvorledes det skal forstaaes. Aristokratie og Politie grændse nær til hinanden og afhandles derfor under Eet af Aristoteles (Lib. 4, 9, 2). De ere begge Regjeringsformer sammensatte af Demokratie og Oligarchie med den Forskjel, at de, som helde meest til Demokratiet, kaldes Politier, de som nærme sig meest til Oligarchiet, Aristokratier. Her have vi just saadanne Forfatninger. Baade Folket paa sin og Magistraterne paa deres Side have en betydelig Magt. Her have vi altsaa Blandingen af Demokratie og Oligarchie. Men om nu disse Magistrater dannes ved Valg eller ved Lodtrækning, dette bestemmer ifølge det nylig anførte Sted den demokratiske eller oligarchiske Dørvægt : om det skal være Politie eller Aristokratie. Hvis de derimod ere deels valgte deels lodkastede, saa danner der sig en combineret Form, et aristokratisk Politie. Det viser sig altsaa ifølge heraf, at der nødvendig maa læses ἦ.

Lib. IV, 12, 6.

ἐὰν οὖν ἔχωμεν λέγειν πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας οὐκ ἀναγκαῖον μὲν δεῖ δ' ὑπάρχειν, ῥᾶον ἂν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι ποίας ἀρμόττει συνάγειν ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχήν. ἀρμόττει δὲ καὶ τοῦτο μὴ λεληθέναι etc.

Jeg vil her blot yderligere gjøre opmærksom paa et ved Gjentagelser af Ord corrumperet Sted, hvori Noget allerede før har stødt Fortolkerne. For det Første er det dobbelte *συνάγειν* i 2 forskjellige Betydninger umiddelbar ovenpaa hinanden neppe af Aristoteles, ligesom jeg heller ikke erindrer hos ham at have læst *συνάγειν* i Betydningen at slutte, drage en Slutning. Jeg troer, at der har staaet *συνίδοι*, et Ord, som jævnligt findes i denne Betydning hos Aristoteles f. Ex.

Eth. Nic. 4, 13. Eth. Meg. 2, 7, ligesom her, *συνίδοι δ' ἄν τις* etc. Heller ikke er Udtrykket *ἀριόττει μὴ λεληθέναι* rigtigt. Talemaaden er en af de hos Aristoteles uafsladeligt gjenkommende og har sin bestemte Form *δεῖ μὴ λανθάνειν* eller *λεληθέναι*. Vi kunne derfor ikke istemme Stahrs: *rectissimum est ἀριόττει*; thi det Exempel, han anfører af **Pol. lib. 7 11, 1**, beviser vel, at Ordet kan konstrueres saaledes, men tillige, at det har en anden Betydning, nemlig ikke: det bør sig eller maa, men det er anstændigt eller det passer ind i en vis Sammenhæng. See f. **Er. lib. 6, 5, 1**, hvor begge Ordene staae sammen.

Lib. IV, 12, 10—11

περὶ δὲ τὰς τῶν ἀρχῶν καταστάσεις πειρατέον ἐξ ἀρχῆς διελθεῖν. εἰσὶ δ' αἱ διαφοραὶ ἐν τρισὶν ὄροις, ὧν συντιθεμένων ἀναγκαῖον πάντας εἰληφθεῖν τοὺς τρόπους. ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων ἐν μὲν τινες οἱ καθιστάντες τὰς ἀρχάς, δεύτερον δ' ἐκ τινῶν, λοιπὸν δὲ τίνα τρόπον. ἐκάστου δὲ τῶν τριῶν τούτων διαφοραὶ τρεῖς εἰσὶν. ἢ γὰρ πάντες οἱ πολῖται καθιστᾶσιν ἢ τινές, καὶ ἢ ἐκ πάντων ἢ ἐκ τινῶν ἀφωρισμένων, οἷον ἢ τιμήματι ἢ γένει ἢ ἀρετῇ ἢ τινι τοιούτῳ ἄλλῳ, ὥσπερ ἐν Μεγάροις ἐκ τῶν συγκατελθόντων καὶ συμμαχεσαμένων πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ταῦτα ἢ αἰρέσει ἢ κλήρῳ. πάλιν ταῦτα συνδυαζόμενα, λέγω δὲ τὰς μὲν τινές τὰς δὲ πάντες, καὶ τὰς μὲν ἐκ πάντων τὰς δ' ἐκ τινῶν, καὶ τὰς μὲν αἰρέσει τὰς δὲ κλήρῳ. τοιούτων δ' ἐκάστης ἔσονται τῆς διαφορᾶς τρόποι τέσσαρες. ἢ γὰρ πάντες ἐκ πάντων αἰρέσει ἢ πάντες ἐκ πάντων κλήρῳ, καὶ εἰ ἐξ ἀπάντων, ἢ ὡς ἀνὰ μέρος, οἷον κατὰ φυλὰς καὶ δήμους καὶ φρατρίας, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν, ἢ αἰεὶ ἐξ ἀπάντων καὶ τὰ μὲν οὕτω τὰ δὲ ἐκείως. πάλιν εἰ τινές οἱ καθιστάντες, ἢ ἐκ

Enhver af disse Diaphorer har nu 4 τρόποι

πάντες	ἐκ πάντων	αἰρέσει
πάντες	ἐκ πάντων	κλήρω
πάντες	ἐκ τινῶν	αἰρέσει
πάντες	ἐκ τινῶν	κλήρω
<hr/>		
τινές	ἐκ πάντων	αἰρέσει
τινές	ἐκ πάντων	κλήρω
τινές	ἐκ τινῶν	αἰρέσει
τινές	ἐκ τινῶν	κλήρω
<hr/>		

τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ πάντων	αἰρέσει
τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ πάντων	κλήρω
τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ τινῶν	αἰρέσει
τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ τινῶν	κλήρω

Nu er der altsaa, som Aristoteles siger, bleven 12 Droper foruden de 2 Syndyasmer, som kunne give følgende Combinationer

τὰ μὲν ἐκ πάντων τὰ δὲ ἐκ τινῶν πάντες αἰρέσει
— — — — — — — — — — κλήρω
— — — — — — — — — — τινές αἰρέσει
— — — — — — — — — — κλήρω

og

πάντες ἐκ πάντων τὰ μὲν αἰρέσει τὰ δὲ κλήρω
— — — — — — — — — — τινῶν — — — — — — — — — —
τινές ἐκ πάντων — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — τινῶν — — — — — — — — — —

I samme § forekommer Ordene: ἕως ἄν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν. Talen er om den Form, i hvilken Magistrater vælges af Alle, og enten bestandig blandt Alle eller saaledes, at det gaaer successive igjennem Folkets forskjellige Afdelinger, indtil den hele Række er afløbet. Ordet

πολιτῶν findes saaledes i alle Udgaver, men Haandskrifterne have πολιτικῶν. Dette Ord, der bruges af Aristoteles f. Ex. lib. 1, 4, 8, om Statsmænd, active Deeltagere i Statens Bestyrelse, synes mig ogsaa her at kunne forstaaes om de Borgere, der tage virksom Deel i Statsstyrelsen, der factisk benytte deres politiske Rettigheder.

Lib. IV, 13, 1.

Λοιπὸν δὲ τῶν τριῶν τὸ δικαστικὸν εἰπεῖν. ληπτέον δὲ καὶ τούτων τοὺς τρόπους.

Saaledes læse Haandskrifterne og med dem Bekker og Stahr. P. 1 har *εἰπεῖν τὸ δικαστικὸν περὶ τῶν δικαστηρίων*. Den ældste latinske Oversættelse har ligeledes: *quod iudicativum de prætoriiis*. Denne Læsemaade har Schneider og Göttling optaget. At der i Texten har staaet *περὶ δικαστηρίων*, vise baade disse Spor og Ordet *τούτων*, som findes i den følgende Sætning; men Ordene *τὸ δικαστικὸν περὶ δικαστηρίων* ere ganske vist heller ikke komne fra Aristoteles. Det synes mig umiskjendeligt, at en Marginalnote her har fundet Vej til Texten. I Randen har der staaet *τὸ δικαστικόν*, for at antyde, at Aristoteles her gaaer over til at handle om Domstolene, hvilket var det 3die Hovedpunkt, hvorved han betragter de politiske Elementer i deres forskjellige Forhold. Eigensaa har der upaatvivlelig ved de 2 foregaaende Kapitler staaet: *τὸ βουλευτικόν* og *τὸ ἀρχικόν*, den beraadslagende Magt og Magistraturen. Derved synes den hele Vanskelighed mig at løses med stor Lethed.